

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS

AKADĒMIJA

PEDAGOĢIJAS NODAĻA

Nepilna laika studijas

Profesionālā bakalaura studiju programma

„Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”

GUNDEGA UZULIŅA

**Pirmsskolas vecuma bērna izziņas interešu rosināšana dabas
vērojumos**

BAKALAURA DARBS

Darba vadītājs

Lektore

Mg.paed

Rasma Purmale

Akadēmiskais
amats

Grāds

Vārds, uzvārds

Paraksts

Tukums 2011

Saturs

Anotācija	7
Annotation.....	8
Ievads	5
1. Izziņas intereses- svarīga bērnu personības īpašība veicot vērojumus dabā.....	12
2. Teorētiskās atziņas par dabas vērojumiem un to ietekmi uz izziņas interešu attīstību.....	17
3. Pedagoģa personība un pedagoģiskā kompetence organizējot vērojumus dabā.....	33
4. Dabas vērojumu ietekme uz pirmsskolas vecuma bērnu izziņas interešu attīstību praktiskais pētījums	39
4.1. Praktiskā pētījuma organizēšana	39
4.1. Bērnu raksturojums pētījuma sākumā.....	40
4.2 Pedagogu anketēšana	42
4.3 Vecāku anketēšana	47
4.4 Praktiskais darbs ar bērniem	52
4.5 Bērnu raksturojums pētījuma beigās.....	57
4.6 Sarunas ar bērniem.....	60
Secinājumi.....	62
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	63
Pielikumi	65

Anotācija

Darba autors: Gundega Uzuliņa

Darba tēma: Vērojums dabā - pirmsskolas vecuma bērnu izziņas interešu rosinātājs.

Darba veids: bakalaura darbs

Studiju programma: profesionālā bakalaura studiju programmas „Skolotājs” apakšprogramma „Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs”.

Darba zinātniskais vadītājs: Mg.paed., Rasma Purmale

Darba apjoms: 72 lpp., 41 attēli, 1 tabulas, 39 informācijas avoti, 6 pielikumi.

Atslēgas vārdi: pirmsskolas skolotājs, pirmsskolas vecuma bērni, bērnu personība, novērojumi, īslaicīgie un ilgstošie novērojumi, izziņas interese, sajūtas, uztvere, emocionalitāte.

Pētījuma mērķis: Pētīt un analizēt teorētiskās atziņas par vērojumiem dabā un veikt praktisko pētījumu par to ietekmi uz bērnu izziņas interešu attīstību pirmsskolas vecuma bērniem.

Darba saturs: bakalaura darbs izstrādāts, lai akcentētu dabas, dabas vērojumu nozīmi un ietekmi bērna personības veidošanās procesā pirmsskolas vecumā. Tam ir 4 daļas:

1. Izziņas interese- svarīga bērnu personības īpašība veicot vērojumus dabā.
2. Teorētiskās atziņas par dabas vērojumiem un to ietekmi uz izziņu interešu rosināšanu.
3. Pedagoģa personība un pedagoģiskā kompetence organizējot vērojumus dabā.
4. Praktiskā pētījuma organizēšana.

Pētījuma metodes:

Teorētiskā: teorētiskās literatūras salīdzinošā analīze.

Praktiskā:

- vērojums,
- sarunas ar bērniem,
- pedagogu un vecāku anketēšana,
- sarunas ar pedagogiem.

Darba rezultāti: apkopotas atziņas, kas veicina bērna personības attīstību pirmsskolā, iepazīstinot ar dabu, atklāj dabas daudzveidīgās izmantošanas iespējas bērna personības veidošanā.

Annotation

The author: Gundega Uzuliņa

Topic: nature observation, early childhood cognitive interests instigator.

Type: Bachelor's Paper

Study program: Professional Bachelor's Degree Programme "Teacher" subprogram "Pre-school and primary school teacher."

Scientific adviser: Mg.paed Rasma Purmale

The amount: 72 pages, 41 pictures, 1 table, 39 sources of information, 6 supplements.

Key words: pre – school teacher, observations, short – term, long – term observations, interest of knowledge, feelings, perception, emotions.

Purpose of the study: To study and analyze the theoretical observations of nature and conduct practical research on their impact on children's cognitive development in the interests of preschool children.

Job contents: the bachelor is designed to accentuate the natural, nature observation role and impact of the child's personality formation process of pre-school age. It has four parts:

1. Cognitive interest in child-important personality characteristic by observations in nature.
2. Theoretical knowledge of the natural observations and their impact on the statement of interest encouraging.
3. Educator's personality and teaching competence in organizing observations in nature.
4. Practical research organization.

The methods of investigation: Theoretical: a comparative analysis of theoretical literature.

practical:

- observation,
- conversations with children,
- teachers 'and parents' questionnaires,
- negotiations with the teachers.

levads

„Ej un tikai sargies samīt gliemezi,
 Notraukt niedru strazdu pinumu!
 Pats starp brīnumiem Tu esi brīnums,
 Pats Tu esi viens no viņiem, piemini!”

(O. Vācietis)

Daba ir visa labā avots un cilvēks ir tā daļa. Tās skaistums ietekmē cilvēka garīgo pasauli. Ik zieds, ik zāles zaļais asniņš agrā pavasarī, smilga vējā vai putns zilajās debesīs- ja protam to saskatīt ar redzīgām acīm, ar sirdi, tad veldzi saņem dvēsele. Daba padziļina un bagātina cilvēka dvēseli.

Tēmu par izziņas interešu modināšanu bērņā izvēlējos, vairāku iemeslu dēļ. Jo ar katru dienu dinamiskāks kļūst mūsu dzīves ritms. Arvien straujāk un spēcīgāk mūs savā varā pārņem modernais elektroniskais laikmets. Tas nemanot mūs attālina no dabas, ietekmē mūsu bērņus. Tie laiki, kad līdz vēlam vakaram pagalmā aizspēlējušos bērņus mammas un tēti nevarēja sasaukt mājās, palikuši tagadējo vecāku bērņības atmiņās. Mūsu bērņi sabiedrotais, draugs un rotaļu biedrs ir dators vai televizors. Bērņi jau pirmsskolas vecumā stāsta, par sava brīvā laika pavadīšanu pie datora vai televizora. Šo jauno tehnoloģiju dēļ bērņi vairs neievēro dabas skaistumu, daba bērņam sāk likties pašsaprotama.

Dabu var uzskatīt par vienu no galvenajām bērņi skolotājām, jo, apkārtējā pasaule, kura ir pilna ar neatkārtojamām lietām, krāsām un smaržām izraisa pirmsskolas vecuma bērņos zinātkāri, interesi un rosina uz rotaļām. Tā aicina pētīt un izzināt.

Aktuāls, mūsdienās kļūst jautājums par dabas aizsardzību, par cilvēka attieksmi pret to, par bērņa un dabas attiecībām. Tā ir kļuvusi par svarīgu psiholoģiski pedagoģisku problēmu. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka cilvēks ir dabas daļa, kas veidojas un attīstās ciešā vienotībā ar to. Tuvinoties dabai, mācāmies to vispusīgi pazīt, novērot, izprast, uztvert smalkākas dabas parādības, tās formu, skaistumu un dabas burvību.

Iešana dabā ir dvēseles, jūtu, labestības mācība, krāsu, līniju ritma mācība, personības un katra „ES” izteikšana. Daba – tā ir vide, kuru neierobežo četras sienas, kurā nepārtraukti notiek pārmaiņas. Tajā bērņa attīstība notiek visās jomās: fiziskajā,

garīgajā, emocionālajā, nostiprinās sociālās prasmes, veidojas kultūras zināšanas. Daba rosina bērnam vēlmi saprast pasauli, liek viņam brīnīties, ļauj apjukt atbilžu meklējumos, bet tas veicina viņa izaugsmi un personības veidošanos. Ļoti svarīgi šo daudzveidību efektīvi izmantot bērnu sensorās, intelektuālās, emocionālās attīstīšanas nolūkā.

Pētījuma priekšmets

Pirmsskolas vecuma bērnu izziņas interešu attīstība.

Pētījuma objekts

Pedagoģiskais process pirmsskolā.

Pētījuma mērķis

Pētīt un analizēt teorētiskās atziņas par vērojumiem dabā, izziņas interešu attīstības nosacījumiem un veikt praktisko pētījumu par to ietekmi uz bērnu izziņas interešu attīstību pirmsskolas vecuma bērniem.

Pētījuma uzdevumi

1. Pētīt un salīdzinoši analizēt psiholoģisko un pedagoģisko literatūru par bērna izziņas interešu attīstību un vērojumiem dabā kā vienu no pamatnosacījumiem.
2. Apkopot teorētiskās atziņas par izziņas interešu attīstības pamatnosacījumiem saistībā ar vērojumiem dabā..
3. Izstrādāt praktiskā pētījuma plānu.
4. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.
5. Izstrādāt ieteikumus pedagogiem, vecākiem.

Hipotēze

Vērojumi dabā ietekmēs izziņas interešu attīstību, ja:

- pieaugušajiem būs zināšanas par vērojumiem dabā ietekmi uz bērnu izziņas interešu attīstību;
- pieaugušie būs kompetenti motivēt bērnu un organizēt vērojumus dabā.

Pētījuma metodes:

Teorētiskā: teorētiskās literatūras salīdzinošā analīze.

Praktiskās:

- vērojums,
- sarunas ar bērniem,
- pedagogu un vecāku anketēšana,
- sarunas ar pedagogiem.

Teorētiskā pētījuma bāze: bakalaura darba izstrādē pamatā balstījos uz šādu autoru teorētiskajām atziņām: O. Svennes; K. Dēķena; K. Ušinska; N. Suhomļinska; V. Zelmeņa un L. Žukova; Ā. Karpova; A. Kovaļova; D. Lieģenieces un A. Ļubļinskas u.c. autoru atziņām un teorijām.

Praktiskā pētījuma bāze: Kandavas pilsētas X pirmsskolas iestāde. Pētījumā piedalījās 24 bērni, 15 pedagogi, 15 vecāki.

Darba nozīmīgums.

Veicot šo pētījumu es vairāk sāku pievērst uzmanību vērojumiem dabā un nostiprināt tos ar praktiskām darbībām, lai pēc iespējas vairāk spētu attīstīt izziņas intereses. Ļoti daudz sāku lasīt literatūru par dabu, lai spētu atbildēt bērniem uz viņu jautājumiem.

Pedagogi vairāk sāka pievērst uzmanību dabas vērojumiem, biežāk pastaigas laiku papildināja ar vērojumiem, pedagogi biežāk virzīja bērnus uz vērojumiem dabā, uzklausīja viņus.

Vecāki, pēc anketas aizpildīšanas un sarunas, biežāk atrada laiku, lai varētu iet pastaigā ar bērnu un vērotu dabu. Biežāk uzklausīja bērnu secinājumus, meklēja atbildes uz bērna interesējošajiem jautājumiem.

1. Izziņas intereses- svarīga bērnu personības īpašība veicot vērojumus dabā

„Lai kaut ko iemīlētu, vispirms tas ir jāsatiek un mazliet arī jāiepazīst”

J. Baltvilks

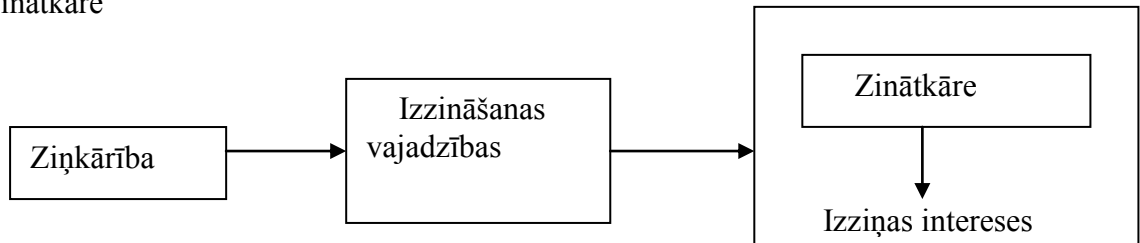
Izziņas intereses sāk jau veidoties diezgan agri un sākumā izpaužas ziņkārības veidā. Jau pirmajā dzīvības gadā bērnu saista spilgti, krāsaini priekšmeti, stipras skaņas, priekšmeta kustība. Bērns bez atrašanās uztver šos kaireklus un izrāda vēlēšanos vēl un vēlreiz tos uztvert. (Krasnā, 2008, 85), tas nozīmē, ka izziņas intereses sākas tūlīt pēc dzimšanas, ar bērna zīdīšanas procesu pie mātes krūts, līdz bērns iekaro pasauli. Katrs bērns piedzimst ar vēlmi kaut ko izziņāt. Ar mūsu pirmo dzīves dienu sākas izziņas process, mēs sākam ar sevis un pasaules izziņāšanu. Lai šis izziņas process noritētu veiksmīgāk, tas ir jāstimulē, jārosina- zīdaiņa vecumā tas ir grabulis, mantiņas, bet pirmsskolas vecumā- uzskate, rotaļa, praktiskā darbošanās u.c.

Arī Sorokina (Sorokina, 1979, 7) uzsver, ka izziņas intereses veidojas bērna individuālo iespēju atklāšanas procesā, šo iespēju rūpīgas un saudzīgas attīstīšanas, kā arī pedagoģiskās iedarbības rezultātā. Turklāt jāatceras, ka pirmsskolas vecumā bērnu izziņas intereses vēl ir ārkārtīgi nepatstāvīgas. Stola (Stola, 2002. 15) savā darbā akcentē krievu fiziologa I. Pavlova atziņas, kas izziņas intereses rašanos saistīja ar beznosacījuma orientējošo jeb pētniecisko refleksu. Šo refleksu viņš uzskatīja par ļoti svarīgu. Pamatojoties uz to, notiek cilvēka daudzveidīgā iepazīšanās ar apkārtējo pasauli.

Filozofijā izziņu definē, ka tā ir ar sabiedriski vēsturisko praksi nešķirami saistīts cilvēka radošās darbības process - objektīvās īstenības atspoguļošana cilvēka apziņā. Izziņas procesā cilvēks gūst jaunas zināšanas par pasauli, uz kuru bāzes rodas cilvēka darbības mērķi un motīvi. Izziņas būtības izpratne cieši saistīta ar filozofijas pamatjautājuma risināšanu. Izziņas pamats ir prakse (<http://lv.wikipedia.org/wiki/>) (skat.1.attēls).

1.attēls. Sorokinas un Krasnā definētās izziņas pakāpes.

1. ziņkārība
2. zinātkāre

Zinātkāre un izziņas intereses ir savstarpēji saistītas: pamatojoties uz zinātkāri, bērniem veidojas izziņas intereses.

Zinātkāre- tā ir spēcīga vēlēšanās, tieksme, ko uzzināt, izzināt, iegūt zināšanas par jauno, vēl nezināmo un **ziņkārība** ir skaidrots kā, spēcīga vēlēšanās, tieksme ko redzēt, dzirdēt, uzzināt. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 193)

Interesēm cilvēka dzīvē un darbībā ir būtiska nozīme. Pilnvērtību un laimi cilvēks izjūt tikai tad, ja viņam ir intereses. Blakus vajadzībām intereses izraisa darbību un aktivizē personību. (Kovaļovs, 1967, 83)

Personība- Ā. Karpova un I. Plotnieks izstrādājuši šādu personības definīciju: „Personība ir cilvēks, kas stājās noteiktās sociālajās attiecībās, apzinās šīs attiecības un kā aktīvas darbības subjekts spēj pārveidot pasauli un atbildēt par pār veidošanās rezultātiem” (Špona , 2006, 25). Arī A. Kovaļovs atzīmē, kad: „Personība no vienas puses ir sabiedriski vēsturiskās attīstības produkts, no otra puses – sabiedriskās attīstības veidotāja” (Kovaļovs 1967, 4). Turpretī pedagogs, L. Žukovs, formulē personību šādi: „Personība – cilvēka neatkārtojamo īpašību un īpatnību kopums, kas atšķir viņu no cita indivīda. Personība veidojas sabiedrisku attiecību sistēmā un pati atklājas šajās attiecībās, attieksmē pret darbu, dabu, citiem cilvēkiem un pašam pret sevi” (Žukovs 1999, 20). Psihiskie procesi ir visdinamiskākās psihiskās parādības, kas tieši realizē psihisko dzīvi. Izšķir izziņas jeb kognitīvos (sajušana, uztveršana, atcerēšanās un priekšstatīšana, domāšana un iztēlošanās), emocionālos un gribas procesus. Psihiskajiem procesiem atkārtojoties, sintezējoties un nostiprinoties,

veidojas psihiskās īpašības, kas savukārt izpaužas ar psihisko procesu starpniecību. Psihisko procesu norise ietekmē personības attīstību.

Psiholoģijā tiek izdalīti šādi izziņas procesi: sajūtas un uztvere, domāšana un runa, atmiņa, iztēle. Katrs no šiem procesiem pasaules atspoguļošanā un izziņāšanā izpilda savu specifisku funkciju, tiem ir savas likumsakarības un iespējas. Izziņas procesi nav izolēti – tie ir savstarpēji saistīti, bagātina savstarpējo funkcionēšanu un veido dialektisko vienību. (<http://lv.wikipedia.org/wiki/>)

Harmoniska un vispusīga personība ir cilvēks, kas savā attīstībā un darbībā saskaņo gan savas individuālās dzīves, gan sabiedriskās dzīves vajadzības, gūst gandarījumu un piepildījumu katrā no tām, apzinās savu dzīves jēgu, nezaudējot vērtību orientierus un vispusīga attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars (Špona, 2006, 43). **Attīstība**- Amerikāņu psihologs Ē. Ēriksons attīstību definē kā saturisku, funkcionālu un kvalitatīvu pilnveidošanos, kas attiecas gan uz ķermeni, gan psihi. Pirmsskolas attīstības periods ir sākotnējais bērna personības tapšanas posms. Šajā vecumā, salīdzinot ar visiem pārējiem periodiem cilvēka mūžā, notiek paātrināta bērna attīstība (Karpova, 1998, 86). Līdzīgi attīstību definē arī A. Špona: „Attīstība- tas ir kvalitatīvs process, kas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām...Nobriest atsevišķi orgāni, orgānu sistēmas, arī smadzenes. Cilvēka attīstība ir nepārtraukts process, kurā izteiktas augšanas kvantitatīvās pārmaiņas periodiski nomainās ar straujākām kvalitatīvām organisma struktūras un funkciju pārmaiņām. Attīstība norit visas dzīves garumā” (Špona, 2006, 20).

Bērns- cilvēks dzīves pirmajā posmā apmēram līdz dzimumnobriedumam. Bērns ir ģimenes, tautas, cilvēces pastāvēšanas un turpināšanās pamatfaktors. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 28) R. Purmale raksta, ka K. Rodžers un A. Maslovs, kas bērnu definē šādi: „Bērns ir dzīva būtne ar dzīvai būtnei piemītošām īpašībām:

- viņš aug un attīstās;
- viņam ir raksturīgi divi faktori (bioloģiskais un psihiskais);
- viņš vēlas būt autonomš;
- viņam ir tieksme realizēties” (Purmale, 2000, 14).

Bērna personības vispusīgu un harmonisku attīstību lielā mērā pozitīvi var ietekmēt tas, cik mērķtiecīgi tiek organizēta viņa saskarsme ar dabu. **Daba-** „Daba ir bērna iekšējās pasaules veidotāja, iztēles un fantāzijas pamats, kas turpmāk noteiks arī bērna vērtības orientāciju” D. Lieģeniece (Lieģeniece, 1992, 86). **Vērojums-** vērojot, uztverot iegūto iespaidu kopums; informācija, kas iegūta vērojot (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 186). Svarīgi vērojumos iekļaut bērna pieredzi. **Pieredze-** personas darbībā praktiski apgūto zināšanu, prasmju un attieksmju kopums (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 130). Bērna pieredze aktivizē viņa uztveri un palielina interesi par novērojamo dabas objektu vai parādību.

Pētniecība- priekšmetu un parādību izziņāšanai veikta darbība, kurā attiecīgo objektu vispusīgi aplūko, analizē, izdara secinājumus, pakāpeniski gūstot sistematizētas zināšanas (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 128). **Prasme-** māka veikt kādu darbību atbilstoši nepieciešamajai kvalitātei un apjomam; darbības izpildes priekšnosacījums. Tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. Daļu prasmju cilvēks apgūst dabiskā pieredzes procesā. Prasme veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos un var pilnīgoties bezgalīgi (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 135) **Zināšanas-** sistematizēts, objektivizētu atziņu kopums, ko cilvēks iegūvis mācoties, darba pieredzē, pētniecībā u. tml.; izziņas rezultāts. Tas ir atbilstošs īstenības lietu, parādību un procesu atspoguļojums jēdzienos, kas veido katras pārliecības, hipotēzes, zinātniskās teorijas konkrēto saturu (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 28).

Tātad:

1. Zinātkāre un izziņas intereses ir savstarpēji saistītas: pamatojoties uz zinātkāri, bērniem veidojas izvēles intereses
2. Intereses augšana ir neierobežota, tai ir milzīga perspektīva nozīme personības attīstībā.
3. Izziņas interese ir pamats novērojumiem
4. Vērojumi veicina noturīgas uzmanības veidošanos, domāšanas un valodas attīstību.
5. Izziņot dabu, dabas skaistumu, izsakot savu attieksmi pret redzēto, bērns izkopj un veido savas estētiskās jūtas.

6. Visā bērna izziņas darbībā pieaugušajam jārada apstākļi, lai novērojumi bērnam izraisītu dvēseles līdzskanējumu.
7. Izziņas interese ir gribas un piepūles palīgs mērķu sasniegšanā un grūtību pārvarēšanā;
8. Jo vairāk bērns pēta, jo lielāka pieredze viņam rodas un neapšaubāmi attīstās domāšana un intuīcija;
9. Vērojumi dabā rosina bērnu fantazēt, tā attīsta iztēli un paplašina vārdu krājumu;
10. Dažādas domāšanas operācijas- salīdzināšanu, analīzi un vispārināšanu pirmsskolas vecuma bērns apgūst praktiskā darbībā.
11. Interese ir vajadzības prasme un izvēles nosacīta attieksme pret darbībām, objektiem un parādībām;
12. Intereses neiedzimst, tās ir personas veidošanās rezultāts;

2. Teorētiskās atziņas par dabas vērojumiem un to ietekmi uz izziņas interešu attīstību

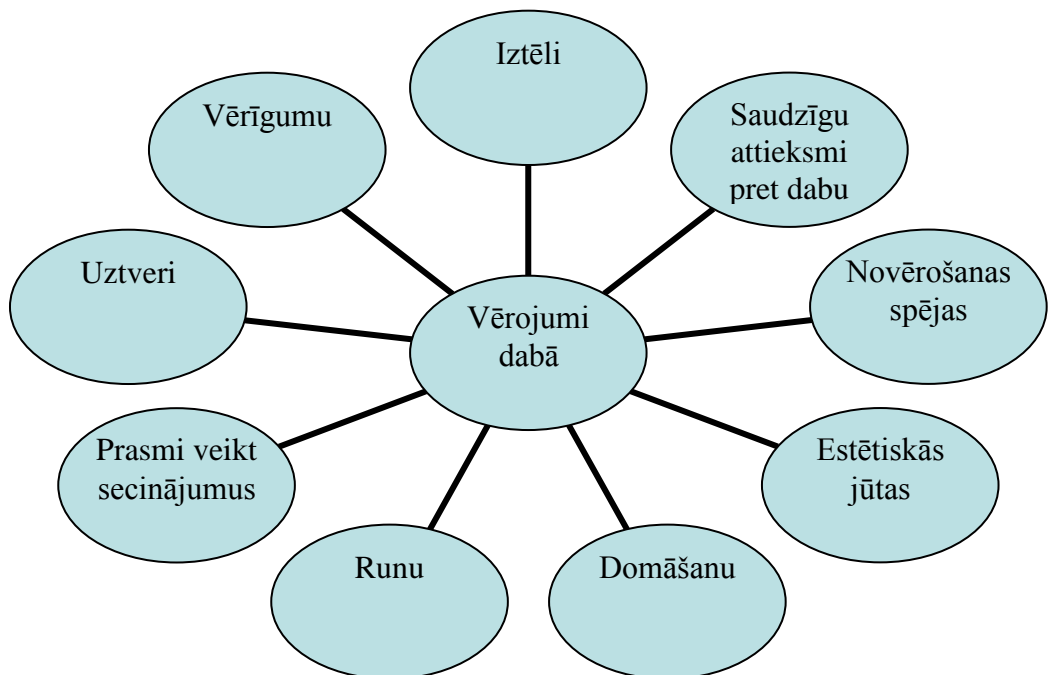
„Daba bērnam ir prieka avots, izziņas objekts un ētikas mācību stunda. Iedziļinoties dabas parādībās, attīstās bērna iztēle, jūtas un prāts, veidojas viņu tikumiskie priekšstati.

Daba ir bērna iekšējās pasaules veidotāja, iztēles un fantāzijas pamats, kas turpmāk noteiks arī bērna vērtīborientāciju”.

Lieģeniece, D., 1992, 49

Bērns pasaules izzināšanu uzsāk ar saviem vērojumiem, kas ir nozīmīgi viņa izpratnes un pozitīvas attieksmes veidošanā. Ceļš uz dzīves gudrību ir garš un grūts, lai gūtu tam spēku, dziļāk jāielūkojas pasaulē, kura ir mums apkārt. Bērni dažādas atziņas gūst un noslēpumus atklāj vērojot dabas pasauli, īpaši tas ir attiecināms uz pirmsskolas vecuma bērniem (skat. 2. attēls).

2.attēls . Vērojuma nozīme bērna attīstībā(G.Uzuliņa).

Vērojumi ir apkārtējās pasaules priekšmetu un parādību mērķtiecīga, plānveidīga uztvere. Tā ir komplicēta izziņas darbība, kurā iesaistīta uztvere, domāšana, runa un nepieciešama noturīga uzmanība. Uztvere ir kā taustiņi, uz kuriem piesitienus izdara pati daba. Taču nedrīkstam aizmirst, ka uztveres kvalitāti un kvantitāti nosaka pieredze, zināšanas, prasmes, iemaņas un pasaules uzskats, intereses, psihiskais stāvoklis un katra attieksme (pasīva vai aktīva) pret objektīvo īstenību. Bērniem līdz 6 gadiem attīstīta spēja uztvert ar sajūtām, mazāk ar apziņu. Bērniem, kļūstot vecākiem, jūtīgums mazinās, toties apziņa pieaug. Jāatzīmē, ka uztvere nebūt nav sajūtu summa, bet gan cilvēka spēja atspoguļot pasauli kvalitatīvi augstākā pakāpē. Attīstoties novērošanai, mainās šajā izziņas darbībā iekļauto sensoro un intelektuālo procesu attiecība. Novērošanas attīstības pirmajā stadijā noteicošā loma ir sensorajiem procesiem. To rezultātā izveidojas priekšmetu un parādību tēls. Pakāpeniski kļūst nozīmīgāka intelektuālo procesu – priekšstatu, atmiņas, iztēles, domāšanas un valodas loma. Rezultātā bērns spēj ievērot priekšmeta izmaiņas, noteikt šo priekšmetu cēloņus. Pēc atsevišķas īpašības vai detaļas, balstoties uz agrāk iegūtiem priekšstatiem, iedomāties kāda notikuma vai parādības attīstības gaitu. Novērošanas pakāpeniski izveidojas par patstāvīgu izziņas darbību, kuras galvenais motīvs ir bērna izzinošā attieksme pret apkārtējo īstenību. Pirmsskolas izglītības iestādēs ir ļoti dažādi izziņas darbības veidi, kuros bērni aktīvi piedalās. Vērojot dabu rosinām iztēli, jo daba ir mainīga- bērniem ir aizraujoši aizskriet uz dārzu un paskatīties, vai jau ir izplaukušas sniegpulkstenītes, cik ziediņi šodien atvērušies, vai zemenēm ogas jau sārtojās; tas attīsta novērošanas spējas dažādos gadalaikos. Arī I. Stola (Stola, I. 2002, 150) uzskata, ka dabā viss ir apbrīnas vērts: gan pirmo pavasara ziedu krāšņums, gan bišu saimes rosība vasaras tveicē, gan lapu zelts rudenī, un piesnigušie egļu zari ziemā. Mums katram dota izvēle - apliecināt vai noliegt, iznīcināt vai glābt, nezināt vai izzināt.

Cilvēkam jau no agras bērnības ir jāapzinās, ka viņš ir dabas daļa. Viņš veidojas un attīstās ciešā vienotībā ar dabu tā savā rakstā rakstīja L. Priede. (Priede, 2002/1, 28). Un daba cilvēku sirdi spēj piepildīt ar mīlestību, nesavtību un siltumu. Tikai cilvēkam pašam jāprot garīgi pilnveidot savu dzīvi, iepazīt dzīves gudrības, uz klausīt citus, izzināt savu apkārtni un atrast sevī spēku atzīt svešādo. Cik no dabas noslēpumiem cilvēks spēs atklāt, cik uztvert un ieslēgt savā dvēselē, tik bagāts viņš taps (Stola, 2002, 150).

Par dabas lielo ietekmi bērna attīstībā esmu vienādās domās ar V.Suhomļinski, kurš piekrīt K. Ušinskim, ka „brīve, plašums, daba, smaržīgas grava, zeltains rudens – vai tie nav mūsu audzinātāji! Mana visdziļākā pārliecība, ka daba ir labākais pedagogs. Pat vislabākie audzināšanas paņēmieni bez dabas līdzdalības ir sausi un māksloti”, vēl K.Ušinskis rakstīja, ka daba ir ietekmējusi cilvēka audzināšanu un ka tā ir maz novērtēta pedagoģijā, uzsverot, ka dabas loģika ir pati pieejamākā un noderīga loģika priekš bērniem(Suhomļinskis, 1974, 58). Arī A. Brigadere dabu pielīdzināja lielam skolmeistaram, kas savas lekcijas mums lasa katru mūža dienu. Pēc N. Gētes domām daba dzīvo savā jaunradē un ir lielisks mākslinieks, kas prot no vienkārša materiāla radīt daudz dažādību, bez mazākās piepūles sniedz visaugstāko pilnību, bet tikai mums rūpīgi tajā jāielūkojas. „Novērošanai jāsākas ar izbrīnu par apkārtējo pasauli, ar prieku un arī nepatiku” I. Ziedonis (Lagzdīņa, 2005/4, 15).

Taču ne vienmēr daba ir uzskatīta par nozīmīgu bērnu audzinātāju. Žukovs uzsver, ka sengrieķu domātājs Sokrats noraidoši izturējās pret dabas izzināšanu, apgalvodams: „Koki nevienu dzīvot nav iemācījuši”, bet, ka pretējās domās bija sengrieķu pedagogs teorētiķis Aristotelis. Viņš norādīja, ka audzināšanai jābalstās uz dabaszinībām un medicīnas atziņām. 18.g.s. vācu pedagogs – filantrops K. Salcmans norādīja, ka bērnam jāiegūst pamatīgas zināšanas par dabu dzimteni: „Daba jāpārdzīvo kā Dieva hieroglīfi” (Žukovs, 1999, 27, 127). Žukovs piekrīt krievu pedagoga N. Novikova uzskatiem, kurš ieteica bērnus audzināt tā, lai pēc iespējas vairāk viņi uzkrātu spilgtus iespaidus no dabas un sadzīves. Viņš bija par bērnu pamatīgām zināšanām, uzsverot „iemāciet viņus domāt pamatīgi, pieradiniet bērnus novērot. Uzmanība ir katras pamatīgas izziņas māte” (Žukovs, 1999, 132). Bet R. Šteiners 20. gadsimtā norādīja, ka bērnam līdzās ir vajadzīgs skolotājs, kas pats spēj uztvert dabu un izjust to, kas bērnam atver ne tikai acis, bet arī ausis un sirdis.

Dabas tiešā izzināšana caur sajūtām, tās skaistuma izbaudīšana saskarsmē ar dzīvo un nedzīvo dabu, atklāsmes brīnums – dažas no vides izglītības formām pirmsskolas vecuma bērniem. Bērniem šajā vecumā ir svarīgi iemācīt saskatīt un izjust dabas skaistumu, sasaistīt to ar piederības izjūtu un mīlestību pret noteiktu vidi, tuvākajiem cilvēkiem un tautas kultūru. Jo dabas likumsakarības darbojas pašas par sevi neatkarīgi no mūsu gribas vai vēlmes. Pietuvinot bērnu dabas izpratnei pirmsskolas periodā, svarīgi ir, ko mēs akcentēsim un kā to darīsim. Daba ir viss, kas nepieciešams mūsu dzīvei: saule, gaiss, ūdens un zeme. Krāšņie meži, ziedošās pļavas un debesis ar mākoņiem. Dabas skaistums neatstāj vienaldzīgus arī pašus mazākos

bērnus. Bezgalīgi daudzveidīgā pasaule bērnos izraisa milzīgu interesi, zinātkāri, rosina rotaļāties, veikt radošu darbu. Bērnus dabā saista itin viss, viņi ar aizrautību vēro, kā putnu mazuļi atstāj ligzdas, viņi kūleņo zālē, smaržo gaisu pēc pavasara lietūs un skatās, kā kūst sniegs. Spēja uztvert skaisto nav dabas dāvana, tā ir jākopj.

Jebkuros laika apstākļos mums ir iespēja veikt vērojuma dabā, gūt priekšstatu par tiem, izpētīt, iztīrīt, iepazīstot to vai citu dabas objektu, kas atrodams apkārtējā vidē.

Svarīgi vērojumos iekļaut bērna pieredzi, kas savukārt aktivizē viņu uztveri, palielina interesi par novērojamo objektu vai parādību. Ikvienu jauna pieredze, vai tā būtu sabiedriska vai individuāla, nokļūst mijiedarbībā ar izziņas struktūrām, izraisot interesi un izpratni. Jaunajai pieredzei daļēji jāiekļaujas bērnam jau zināmajā pasaulē (Priede, 2007, 45).

Vērošanas procesa attīstībā pirmsskolas vecuma bērniem izdala trīs pakāpes:

- 2 – 3 gadu vecumā bērniem raksturīga spilgtāko īpašību uztvere – krāsa, forma u.c. Mazliet izprot cēloņsakarības nedzīvajā dabā (snieg sniegs, pūš vējš),
- 3,5 – 5 gadu vecumā raksturīga priekšmeta vai tā īpašību analīze. Balstoties uz vērojuma aprakstošo raksturu, bērni spēj izprast cēloņsakarības dzīvajā un nedzīvajā dabā (zivtiņas izdzīvošanai nepieciešams ūdens),
- 5 – 7 gadu vecumā mācās noteikt būtiskākās īpašības vai pazīmes. Uz vērojumu pamata veido plašākus jēdzienus.

Savos vērojumos dabā bērni iepazīstas ar gadalaiku secības izmaiņu ietekmi uz dzīvo un nedzīvo dabu un mums pašiem. Gadalaiku secības izmaiņas palīdz izprast kalendārā laika ritumu un arī laika ritumu kā tādu. Bērns apgūst laika izpratni arī kā iespēju kaut ko konkrēti paveikt īsākā vai garākā laika sprīdī. Daudzus iespaidus sekmīgi var papildināt ar mērķtiecīgu, metodiski pareizu virzītu bērnu darbību eksperimentu un dabas materiālu stūrītī (Golubina, 2007, 146).

Bērniem ir jāvēro apkārtnē un apkārtējā vide tāpēc, lai saprastu kādēļ daba ir jāsaudzē, kādēļ ir vajadzīga saudzīga attieksme pret dabu, kādēļ nedrīkst iznīcināt skudru pūžņus, nedrīkst laužt zarus, neaiztikt putnu ligzdas, kādēļ vajag pabarot putni ziemā. Bērniem ir jāsaprot un jāievēro, kāds skaistums mums ir visapkārt- kalni un lejas, zeme un debesis, visapkārt, kur vien veramies valda brīnišķīga pasaulīte. L. Ābele savā rakstā rakstīja: ka svarīgi bērniem ir šīs zināšanas par dabas objektu saistību, lai saprastu, ka zeme ir mūsu kopējās mājas, bet cilvēks- dabas daļa. Mācīt saprast, kāda

ir ūdenskrātuvju, mežu, gaisa, augsnes iedarbība uz cilvēku, dzīvnieku un augu valsti (Ābele, 2005/3, 11).

Dabas izziņāšana ir interesants un aizraujošs process gan bērniem, gan skolotājam. Atrašanās dabā prasa bērna un skolotāja savstarpējo sapratni un sadarbību. Lai bērns izziņātu dabā notiekošo, viņam ir svarīgi attīstīt prasmi vērot. Pareizi organizēta vērošana ietver sevī pētīšanas elementus, veicina domāšanas attīstību, jāņem vērā, ka viena vecuma bērniem vērošanas spējas mēdz būt dažādas. Vērojot bērna uztvere kļūst pilnīgāka, mērķtiecīgāka.

Vērojumos ir svarīgi nodrošināt arī daudzveidīgu bērnu darbošanos:

- Sameklēt;
- Ieklausīties;
- Pasmāržot;
- Aptaustīt;
- Izpētīt;
- Pastāstīt;
- Pārrunāt uztverto, novēroto (Priede, 2007, 45).

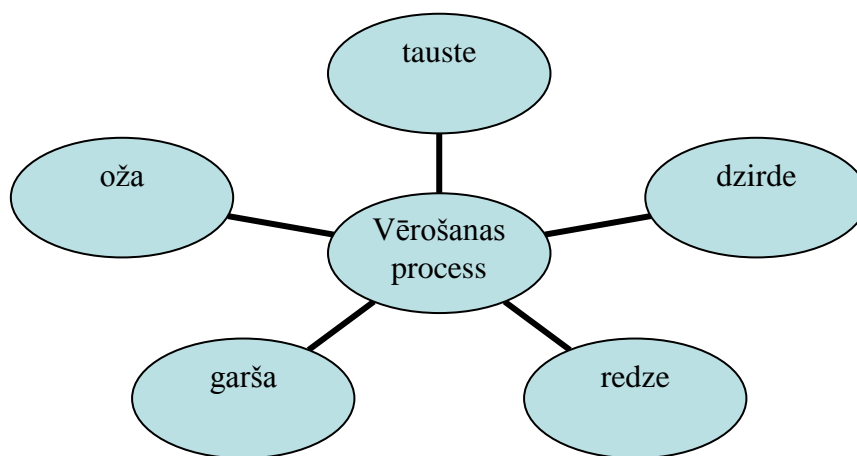
Šīs daudzveidīgās darbības pedagogs var organizēt katru dienu, jo ap mums ir brīnumpilna pasaule- daba. Daba tas ir viss: debesis ar mākoņiem, saule, mēness, zvaigznes, gaiss, ūdens, zeme, meži, ziedošas pļavas, zeltainas druvas, kukaiņi, dzīvnieki, gaisma un skaņa. Bez dabas mēs nespētu iztikt. Arī zināšanas cilvēks smeļ no dabas. Bērns ierodas šajā pasaulē ar apbrīnojamu spēju visu uztvert emocionāli. Ja bērns apkārtējo pasauli redz noraidošu, ļaunu, vienlīdzīgu, tad tas, ko mēs uzskatām par bērna lielāko ienaidnieku- nemiers, kaitēs arī viņa valodai, uzvedībai un spējai mācīties un kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Tuvība dabai ir svarīgs faktors cilvēka pasaules uzskatu veidošanā. Mīlestība pret dabu palīdz izveidoties cilvēkam kā personībai. Var piekrist K.Deķēna (Dēķens, 1921, 41) atziņai, ka „liela loma ir bērna praktiskajai darbībai, kuras gaitās viņš nonāk reālās savstarpējās attiecībās ar dabu”. Vērojot dabu vairāk cenšos attīstīt krāsu un formu uztveri un izjūtu. Krāsu mācība dabā ir interesanta un pēc pieredzes varu apgalvot, tā aizrauj un ieinteresē bērnus.

Vērojot un pētot dabu mums apkārt, svarīgi ir attīstīt uztveri un sajūtas, bērna runu un domāšanu. Sajūtas veido bagātīgu iztēles spēju, ļauj atraisīt bērna emocionalitāti un veidot viņa emocionālo atsaucību- ar pārdzīvojumu panākt sadarbību. Bagātinās bērna valoda, jo vērojumi sniedz iespēju papildināt vārdu

krājumu un veicināt tā lietojumu. Bērna emocionālā uztvere atrodas ciešā saistībā ar domāšanu. Šī nepastarpinātā pieredze veido bērna apziņu (Golubina, 2007, 199)

Vērošanas procesā būtiskākais ir paša bērna tiešā pieredze, mijiedarbība ar vidi, kas notiek ar maņu orgānu palīdzību, A. Špona, kura raksta J. A. Komenska (1592-1670) atziņu, ka visu, kas vien iespējams, jāļauj uztvert ar sajūtām: redzamo uztvert ar redzi, dzirdamo – ar dzirdi, smaržas – ar ožu, garšojamo – ar garšu. Taču, ja kaut kādus priekšmetus var uztvert ar vairākām sajūtām reizē, tad tie ir arī jāuztver ar vairākām (skat.3.attēls)..

3. attēls J.A Komenska definētā atziņa par vērošanas procesu

Tāpēc savus organizētos vērojumus dabā organizēju tā, lai nodarbinātu pēc iespējas vairāk bērnu sajūtas, jo praksē esmu guvusi atziņu, ka „plikš” vērojums nedod tādu rezultātu, kā vērojums, kas iekļauts bērna aktīvā darbībā. Mēs varam jūsmot, skatīt krāsainas lapas, salīdzināt tās. Bērni no tā iegūst zināšanas, taču, ja rosināsim viņus darboties ar tām, tas nostiprinās viņu zināšanas, aktivizēs viņu iztēli, bagātinās fantāziju.

Lai norisinātos vērojumi dabā ļoti svarīgi ir šī sensomotorā un fiziskā attīstība: tauste, lai varētu sataustīt dabas materiālus; redze, lai redzētu, lai redzētu formu, krāsu, apjomu, daudzumu; acumērs, varētu salīdzināt- telpiskās attiecības; oža; garša; dzirde. Daba stimulē bērnu uzmanību, attīsta sajūtas un uztveri, rosina domāt un fantazēt.

„Vērošana – izziņas procesa sastāvdaļa, zināšanu apguves paņēmiens, kas izpaužas ilgstoši, uzmanīgi un iedziļināti skatoties uz ko, rūpīgi aplūkojot ko, lai ko noskaidrotu, uzzinātu, secinātu (Pedagoģijas skaidrojamā vārdnīca, 187).

Tādam nolūkam tiek izmantotas dažādas metodes un paņēmieni:

- Uzskates metodes:
 - Vērojumi dabā – rosina bērnu domāt, analizēt, salīdzināt.
 - Attēli – bagātīgi mākslinieciski noformēti,
 - Didaktiskie sižetu un priekšmetu attēli.
 - Mākslinieciskie (gleznas, mirāžas, mozaīkas) ļauj labāk aplūkot objektu, parāda to reālajā dzīves vidē.
- Praktiskās metodes:
 - Rotaļas dabā .
 - Didaktiskās rotaļas ar dabas objektiem,
 - Iespīstās galda spēles,
 - Vārdiskās didaktiskās rotaļas;
 - Kustību rotaļas un
 - Radošās rotaļas, ar kuru palīdzību bērns gūst sensoru pieredzi, mācās radoši pielietot zināšanas, salīdzināt un secināt. Tās veicina atmiņas, uzmanības attīstību, aktivizē domāšanu, aktivizē un bagātina vārdu krājumu.
 - Darbs dabā – bērni apgūs prasmi rūpēties par dabu, apkopt augus, pabarot dzīvniekus.
 - Eksperimenti – palīdz uzskatāmi atklāt dažādas sakarības dabā. Bērni paši piedalās procesā, tādējādi apmierina savu zinātkāri un gūst jaunas zināšanas.
- Vārdiskās metodes:
 - Daiļdarbi par dabu – dzejoļi, pasakas, stāsti, kas palīdz bērnam veidot estētisku attieksmi pret dabu, rodas dziļāka izpratne par likumsakarībām dabā.
 - Pieaugušā vai bērna stāsts par dabu – rada bērnos emocionālu noskaņojumu un interesi. Paplašina viņa zināšana un pieredzi.
 - Pārrunas par dabu – precīzē un sistematizē bērna pieredzi, audzina pozitīvu attieksmi pret dabu, māca mērķtiecīgi un loģiski domāt un spriest

No tā, cik ilgu laiku vērojums tiek veikts, tos iedala:

- Īslaicīgie vērojumi.
- Ilgstošie vērojumi.
- Salīdzināšanas vērojumi.

Īslaicīgi vērojumi tiek izmantoti visbiežāk. Bērni apskata kādu konkrētu priekšmetu, objektu un pēc tam to mutiski apraksta – pastāsta būtiskākās pazīmes, raksturo ārējo izskatu. Savas prakses laikā arī ar bērniem veicām īslaicīgo vērojumu. Bērni pavēroja stārķi, kurš apmeties uz ēkas jumta. Bērni vēroja un tūdaļ arī stāstīja, ka stārķim ir garš knābis un garas kājas, pie tam tie ir košā krāsā. Viņa kakls arī ir diezgan garš. Putns ir gan ar melnas, gan baltas krāsas spalvām. Viņi pieminēja arī to, ka stārķa knābis ļoti skaļi skan, kad putns klabina. Vēl viņi atzīmēja, ka putnam ir lieli spārni. Īslaicīgajā vērojumā bērni cenšas nosaukt visas putna ķermeņa daļas, ievērot savdabības(garš knābis). Lai gan jebkuram vērojumam – dzīvnieka, putna, priekšmeta, parādības, ir aprakstošs raksturs, tas rosina bērnu domāt, attīsta runas un valodas prasmes.

Ilgstošais vērojums ilgst ilgāku laika posmu. No vairākām nedēļām – sīpola izdīgšana, līdz pat vairākiem mēnešiem un gadiem. Ilgstošais vērojums tiek izmantots, lai novērotu, kādas pārvērtības, pārmaiņas notiek ar augu, koku kādā periodā. Bērniem patīk vērot kokus, kā tie izskatās pavasarī, kā vasarā, rudenī un kā ziemā. Kādas izskatās lapas pavasarī, kādas rudenī un kur tās paliek ziemā. Bērni interesē, kāpēc tā notiek? Kā ilgstošais vērojums var būt arī jebkura dārzeņa izaugšana, jebkuras puķes dzīve – no sēkliņas iesašanas līdz zieda novīšanai.

Vērošanas process būs nepilnvērtīgs, ja netiks izmantota divu priekšmetu vai parādību salīdzināšana.

Salīdzināšanas vērojuma procesā bērni konstatē novērojamo objektu līdzību vai atšķirību. Paši aktīvi darbojas. Bērniem ļoti būtiski ir likt salīdzināt, jo tad viņi redz atšķirības un kopīgo, tāpēc izmanto arī salīdzinošo vērojumu. Kopā ar piecgadīgajiem bērniem salīdzinājām pavasara ziedus, kurus bērni paši atnesa. Lai viņi labāk saskatītu kopīgo un atšķirīgo starp ziediem, bērni paši tos veidoja no plastilīna un aplikācijas, krāsoja darba lapās, meklēja dabā pastaigas laikā. Tika salīdzinātas vizbulītes, narcise, mällēpenes, un mākslīgā tulpe. Bērnu uzmanību visvairāk piesaistīja narcise, jo tā bija visspilgtākā no visiem ziediem. Bērni nosauca

krāsas, tālāk tika noskaidrots, ka visām puķēm ir kātiņš un lapas, tikai tulpei un narcisei tas ir garš, bet vizbulītēm un mällēpenēm – īss. Bērni saskatīja kopīgo un atšķirīgo arī lapu formā. Narcisei tās ir garenas, bet tulpei ovālas, un vizbulītei tās sastāv no trīs atsevišķām lapiņām. Pastaigas laikā tika atrastas pieneņu lapas. Noskaidrojām, ka tās ir garenas un robainām malām. Tika noskaidrots arī, kādā krāsā ir ziediņa viducītis – vizbulītei un narcisei – dzeltens, bet mällēpenītei viss zieds ir dzeltens. Bērni pasmaržoja visas puķes, un secināja, ka visvairāk smaržo narcise, bet mazāk mällēpīte, un pavisam nesmaržo tulpe, jo tā ir mākslīga. Pēc tam bērni ar aizvērtām acīm centās atminēt ziedus, tos pasmaržojot. Pļavā tika atrasta meža tulpe un gaiļbiksīte, taču tās vēl bija pumpuros. Šāds vērojums dod bērniem iespēju apgūt formas, krāsas un tikai konkrētam objektam piemītošas pazīmes. Bērni paplašina savu zināšanu loku, uzkrāj pieredzi un paši ņem dalību notiekošajā.

Vērošana dabā nav tikai skatīšanās, šajā procesā ir iesaistīti vairāki sajūtu orgāni, darbojas domāšana un valoda, lai bērns labāk iepazītu priekšmetu vai parādību, lai atklātu tajā būtiskāko. Ļoti svarīgi ir, ja bērns apskata, patausta, pat pasmaržo un pagaršo savu novērojamo objektu. Novērošanā piedalās dažādi analizatori: redze, dzirde, tauste. Bērns ar lielāku interesi un aizrautību iesaistīsies vērošanā, ja viņam būs dots uzdevums par to pastāstīt, to atveidot vai uzzīmēt. Katra jauna atklāsme bērnam saistās ar emocionālu pārdzīvojumu. Šis pārdzīvojums būs lielāks tad, ja bērns novērošanu veiks bez steigas un uztraukuma. Ikvienu pieredze, kuru bērns gūs, radīs viņam interesi un izpratni, jo darbojas bērna jūtas, valoda un domāšana, kuru aktivizē pozitīvas emocijas, kuru laikā bērna domas kļūst īpaši skaidras. Emocionālo noskaņojumu var panākt izmantojot rotaļas, problēmsituācijas, daiļliteratūru. Emocijām pārbagāti bērni ir pastaigu laikā dabā. Bērna uzmanība ir vērsta virzienā uz visu jauno, tādēļ grūti pievērst uzmanību konkrētam objektam. Nereti iesāktie vērojumi pastaigas laikā tiek turpināti mājās, jo veicot novērojumu sistemātiski, bērnam rodas dziļa interese par apkārtni, veidojas zinātkāre.

Bērnu iepazīstināšana ar dabu ir ļoti svarīga, jo bērni mācās ne vien domāt, salīdzināt, sajūst ar maņu orgāniem, bet arī saskatīt dabā skaisto, apbrīnot tās daili un to saudzēt. Katram bērnam sirsniņā krājas dārgakmeņi – viņa tikumiskās īpašības, starp kurām viens no latviešu senajiem tikumiem ir dzīvās dabas saudzēšana.

Simboliski to pauž latviešu tautasdziesmas:

„Caur sidraba birzi gāju,

Ne zariņa nenolauzu...”

Katrs darbiņš, kas paveikts, lai pasargātu un saudzētu dabu, veido bērnam atbildības sajūtu par padarīto, liek uzmanīgāk ielūkoties dabā, lai saskatītu svarīgāko. Pareizi organizēta dabas novērošana ir viena no intelektuālās audzināšanas nozīmīgākajām metodēm, jo tā sekmē bērna uzmanības attīstību, veido bērna zinātkāri un rosina interesi, sniedz bagātīgas zināšanas un veicina bērna valodas attīstību. Tikai tāda bērna uzmanību piesaista ceļmalas oļi grāvmalā, akmens vectētiņa sūnu zaļais mētelis, rasas lāšu krellītes, kuras rotā smidrās smilgas skaru matus un citas brīnumlietas, kuras apbrīno bērna acis. Ikvienam ir vērts ielūkoties dabas noslēpumos, atklāt tos, tādēļ jāpiekrīt I.Stolas izteiktajai atziņai, ka, „cik no dabas noslēpumiem cilvēks spēs atklāt, cik uztvert un ieslēgt savā dvēselē, tik bagātāks viņš taps!” Lai top bagāts ikviens!!! Vērojumus var papildināt ar parunām, sakāmvārdiem, mīklām, nelieliem dzejojumiem, tautasdziesmām, dabas tēlojumiem literārajos darbos un mākslas darbiem. To tēlainā valoda palīdzēs izcelt parādības īpatnības, priekšmetu īpašības, veicinās dabas estētisko uztveri. Dabas vērojuma un literārā tēlojuma savstarpējā saikne tos vēl vairāk padziļina. Dabā bērns mācās saklausīt koku, krūmu, vēju valodu, bet ar literatūras palīdzību tiem tiek dota balss, kas pavēsta daudz jauna un veido bagātāku bērna valodu.

Mūsdienu apstākļos jautājums par bērna un dabas attiecībām izvirzās kā svarīga psiholoģiska un pedagoģiska problēma. Cilvēka un dabas ciešās saites arvien tiek sarautas. Arvien vairāk ir cilvēku, kam daba saistās ar vietu, kur izbraukt zaļumos, piknikā. Mēs vairs neredzam, nemākam saskatīt dabas skaistumu, harmoniju, ritumus... un drīz vairs nebūs kur to saskatīt (saindētas upes, ezeri, izcirsti meži utt.)

Dālgrēns un Ščepanskis (Ščepanskis, 2007, 18). raksta, ka, jutekliskās pieredzes svarīgumu mācībās aplūko S. G. Hartmans: „Tā kā viss, kas nonāk cilvēka intelektuālajā apziņā, nokļūst tur ar maņu palīdzību, tad cilvēka pirmā izpratne ir jutekliska. Mūsu pirmie filozofijas skolotāji ir kājas, rokas un acis. Aizstāt tās ar grāmatām nenožīmē iemācīties domāt ar prātu; tas nožīmē- mācīties paļauties uz citu prātu, iemācīties daudz ko un nezināt neko”.

Bērna pieredze veidojas, saņemot daudzveidīgos sensoros kairinātājus un veicot to garīgu pārstrādi. I.Freiberga (Freiberga, 2007, 6). uzsver, ka tā veidojas

priekšstats, emocijas, jūtas, attīstās griba, veidojas attieksmes. Ja atklājums apgūstot pasauli ir saviļņojis bērnu, tad tas ir uz visu mūžu. Emocionālie impulsi- prieks, satraukums, pārsteigums un izbrīns u.c., atmodina snaudošās smadzeņu šūnas, aktivizē to darbību. Emocionalitāte saasina sajūtu orgānu uztveri, palīdzot tiem uztvert apkārtējo pasauli, palīdz veidoties un nostiprināties estētiskām un tikumiskām jūtām, attīstīties intelektuāli (Dirēna, 2000, 94).

Piekrītu A. Šponai (Špona, 2006, 48), kura raksta, kad, jau senā senatnē filozofs I. Kants (1724-1804) uzskatīja, ka: „Ir jārēķinās ar dabas skaistumu jau tāpēc vien, ka tā palīdz veidot morālu būtņi un tāpēc ir augstākais labums”. Arī K. Dēķens(Dēķens, 1921, 23) uzskatīja, ka, „visspilgtāko priekšstatu par skaisto var iegūt tikai dabā. Kas neprot baudīt dabu un mākslu, tas nedzīvo pilnu cilvēka dzīvi. Daba dod impulsu cilvēkam radīt. Tikai dabā iespējams redzēt visa daiļā un skaistā pilnību.”

Ļoti tuva man ir K. Dēķena (Dēķens, 1921, 20).atziņa, ka bērns gūst vairāk estētiskas baudas no dabas parādībām, nekā no mākslas ražojumiem.

Es piekrītu A. Šponas uzskatam, ka dabā bērņībā var iemācīties skaistumu, kārtību, darbīgumu, mērķtiecību un atrast cēloņus un sekas dažādām dabas parādībām. Daba ir cilvēka mācīšanās avots, jo bērņībā ir lielāka saskare ar dabu, jo lielāku emocionālo ietekmi tā atstāj uz bērna prātu un jūtām. Tikai bērņības iespaidi par varavīksni, pērkonu un zibeni, skudru un bišu čaklumu, siena smaržu jūnijā un citām dabas norisēm ir paliekoša ietekme uz cilvēka emocionālo dzīvi. Nekas tā neveido attieksmi pret dabu kā vērojumi dabā. Vērojot veidojas bērna tieksme izprast dabas parādības, procesus un likumus. Tātad attieksmju veidošanās pret dabu veido:

- pārdzīvojums par skaisto un mērķtiecīgo dabā;
- vēlēšanās izzināt, vajadzību orientēties dabas parādībās;
- uzkrāt pieredzi dabai draudzīgā rīcībā (Špona, 2006, 118).

Tā kā es dzīvoju Kandavā, ļoti skaistā vietā- Kurzemes Šveice - tā par Kandavu savulaik teicis Jānis Rainis. Maza pilsētiņa, bet reizē arī lauki. Tāpēc mums ir priekšrocība, jo mūsu skaistā apkārtnes daba arī ir māksla. Blakus bērņudārzam ir Pūzurgrava, pļava un mežs. Mazliet tālāk upe Abava. Ikdienā pie tā visa esam pieraduši, paejam garām. Prasmi redzēt skaisto, brīnišķīgo, neparasto it kā pazīstamajā vajag iemācīt, un to mēs arī darām.

Bieži ejam ekskursijās, pastaigās uz mežu- vērojot, analizējot, priecājoties, izjūtot noskaņas, norises, smaržas, krāsas, formas un citas nianšes. To visu cenšamies atveidot savās darbībās- zīmējumos, veidojumos.

Vērojot apkārtējo dabu dažādos gadalaikos, dažādos laika apstākļos, diennakts laikā, vēlams pievērst bērnu uzmanību rudens koku skaistajām krāsām, sarmas pārklātam kokam ziemā. Iemācīt saskatīt saulainas dienas siltās krāsas un apmākušās dienas vēso nokrāsu.

Sienāzītis pielāgojas zaļajai zālei, putni pielāgojas koku stumbriem un zariem, bet tauriņi ir tikpat krāšņi kā ziedi. To visu salīdzinām un meklējam sakarības. Vērojot dabas ainavas, bērni var saskatīt ļoti daudz zaļo toņu, vērojot ūdeni, saskata zaļganos, zilos un pelēcīgos. Pirmsskolas vecuma bērniem, ja regulāri sniedz zināšanas, vēro un izraisa viņos vēlēšanos redzēt un saskatīt, krāsu formas uztverē var panākt ļoti daudz.

Visos gadalaikos un diennakts daļās vērojot debesis- zilajai debess krāsai piemīt dažādas nokrāsas. Kad saule debesīs ir augstu, tad tās ir zilas. Gaišs mākonis uz debess fona mums šķiet balts, bet uz citu baltu mākoņu fona, tas liekas pelēks ar tumšām malām. Saulei austot debesis ir maigi rožainas. Saulei rietot viss sāk iekrāsoties sarkanīgos toņos- zeme, koki.

Bērnu vispusīgai attīstībai un audzināšanai izmanto dažādus līdzekļus. Viens no tiem ir bērnu iepazīstināšana ar dabu, kas ir neizsmeļams garīgās bagātināšanas avots. Man sirdij ļoti tuva ir A. Brigaderes pārlicība, ka daba bija brīnumu darītāja, bet daba bija arī mācītāja. Tas, kas negrib mācīties – viņas brīnumus neredzēs. Bērniem ir tieša saskarsme ar dabu, kas atstāj lielu ietekmi viņu psihisko procesu attīstībā. Bezgala daudzveidīgā pasaule izraisa bērnos dzīvu interesi, zinātkāri, rosina rotaļāties, darboties. Patstāvīgajā saskarsmē ar dabu, bērni ne vienmēr visu izprot, viņiem var veidoties ne visai pareiza attieksme pret augiem, dzīvniekiem. Ievadīt bērnus dabas valstībā, veidojot reālus priekšstatus un pamatzināšanas par to, ieadzināt spēju saskatīt skaisto, modināt bērnos mīlestību un saudzīgu attieksmi pret to, ir katra pieaugušā un pirmsskolas iestādes uzdevums. Tuvība ar dabu izmantojama visās audzināšanas jomās: intelektuālajā, fiziskajā, emocionālajā attīstībā, sociālo prasmju un kultūras zināšanu apgūvē.

Tādi plaši pazīstami pedagogi kā: K. Ušinskis, P. Blonskis, S. Hessens, V. Suhomļinskis, J.A. Students, A. Dauge, K. Dēķens, V. Zelmenis un L. Žukovs pievērsa lielu uzmanību patriotisma audzināšanai un attieksmei pret dabu.

Pirmsskolas vecumā sāk veidoties personība un ir visnozīmīgākais posms cilvēka attīstībā. Šajā laikā tiek likti personības morālo īpašības pamati, bērns aktīvi apgūst ārējo pasauli- dabu; lietas; parādības, uzvedību tajā, attieksmi pret to, kā arī veido sākotnējo vērtību izpratni. Tieši pirmsskolas vecums ir nozīmīgs un svarīgs saudzīgai attieksmes veidošanai pret dabu.

Iepazīstināšana ar dabu katrā vecuma grupā ir specifiska.

Jaunākajās grupās galvenā metode ir novērojumi, bet vecākajās – izmēģinājumi un verbālās metodes.

Vecākajā pirmsskolas vecumā bērniem ir attīstīta spēja analizēt, sintezēt, tāpēc viņiem nepietiek tikai ar atsevišķu konkrētu faktu un parādību ārējo īpašību apzināšanu, viņi cenšas atklāt to būtību, izprast cēloņus. Svarīgi šajā vecumā veidot prasmi vispārināt, klasificēt dabas objektus pēc izteiktām pazīmēm, savstarpējās mijiedarbības.

Bērniem sestajā dzīves gadā jau uzkrājusies liela pieredze - priekšstati par dabas parādībām, priekšmetiem, prasme, iemaņas augu audzēšanā, dzīvnieku kopšanā, attīstījies vērīgums un viņi prot uztvert pieaugušā norādījumus, izmantot savā darbībā agrāk apgūtos paņēmienus, vērtēt iegūtos rezultātus, tad balstoties uz šīs bāzes bērni var risināt jaunus uzdevumus dabas iepazīšanā. Bērni var izprast ļoti nopietnas lietas, bet ir jāprot par tām pastāstīt, jāprot tās parādīt.

Atbildību par apkārtējo vidi mēs nevaram izjust, ja mums trūkst saiknes ar sajūtām. Ščepanskis pievērš uzmanību, ka smadzeņu darbības pētnieks Dāvids Ingvars par to raksta: „Uzturēšanās ārā mums ir vajadzīga, lai smadzenes saņemtu visus dabas sniegtos stimulus- skaņu, gaismu, formu un krāsu pārpilnību. Visi šie stimuli- putnu dziesmas un vēja šalkoņa, saules atspīdumi un ēnas, mitrums un migla, puķu un kukaiņu krāsainība-, ir vajadzīgi mūsu dzirdei, redzei un ādai. Smadzeņu šūnu augšanai ir tieši saistīta ar īpašo stimulāciju, ko mums piedāvā daba. Sevišķi svarīga tas ir 3-6 gadu vecumā, kad enerģijas plūsma smadzenēs ir visspēcīgākā” (Ščepanskis, 2007, 19).

Vērojumi dabā ir viena no galvenajām metodēm dabas izzināšanā. Savukārt viens no galvenajiem psihiskajiem procesiem vērošanā ir uztvere. Un tikai tad, kad uztvere kļūst apzināta un mērķtiecīga, varam runāt par vērošanu. Vērojuma procesam jābūt aktīvam, jānodrošina pārdomātu uztveres procesu, tāpēc pirms vērojuma uzsākšanas bērnos jāizraisa interese par vērojamo objektu. Vērojuma process saistās

ne tikai ar uztveri, bet arī ar citiem psihiskajiem procesiem- domāšanu, valodu, gribu un emocijām (Vorobjovs, 2000, 85).

Estētiski uztvert dabu nozīmē saskatīt ne tikai tās būtību un nozīmi, bet arī to īpatnības. Uztvere ir saistīta ar augstākām izziņas un cilvēka intelekta pakāpēmsapratni, jūtām, praktisko darbību. Tas, ko cilvēks uztver, ar laiku pāriet viņa apziņā, veidojot noteiktu emocionālu un domāšanas stereotipu. Tāpēc cik vien iespējams, jā māca bērniem pirmskolas vecumā saskatīt neparasto skaistumu, lai palīdzētu atrastīt viņu emociju pasaulei, iztēlei, jūtām, intuīcijai- estētisko pārdzīvojumu veidā (Dirēna V. 2000, 9).

Estētiskās uztveres pamatā ir konkrēta, jutekliska uztvere, sajūtas un jūtas. Tās psiho fizioloģiskais pamats ir redze un dzirde, garšas un ožas sajūtas. Pat tur, kur no pirmā acu uzmetiena nav tieša pamata uztverei ar šo maņu orgānu palīdzību, apziņā rodas tēli un priekšstati, kas balstās uz cilvēka agrāko konkrēto juteklisko pieredzi (Dirēna V. 2000, 6).

Ir vairāki faktori, kas rada problēmas vēlamajā dabas un bērna mijiedarbības procesā:

- Dažādas bērnu uztveres un sajūtu līmeņa īpatnības;
- Dabas piesārņošana; bērna mazā iepriekšējā pieredze;
- Vecāki maz laika un uzmanības velta bērna iepazīstināšanai ar dabu.

Redzes uztvere šajā periodā jāattīsta īpaši. Vispirms jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. Priekšmetu formu uztverē bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar cita īpašībām. Telpas uztveres attīstībā sākumā liela nozīme ir sensoriem priekšstatiem – iespējām aptaustīt un redzēt, bet vēlāk – vārdiskajam apzīmējumam (tur, te, tuvu, tālu). Bērnam veidojas tuvuma un tāluma izpratne, lieluma un virziena, kā arī telpisko attiecību izpratne. (Golubina, 2007, 65; 269).

A. Ļubļinska apgalvo, ka uztvere ir priekšmeta vai parādības atspoguļojums kopumā, tiem tieši iedarbojas uz cilvēka sajūtu orgāniem. Tā piemēram, uztverot svaigu ābolu, apaļu, aromātisku, cilvēks sajūtās atspoguļo tā krāsu, smaržu, sajūt tā smagumu, elastību, tā gludo virsmu (Ļubļinska, 1979, 144). Savukārt psihologs A. Vorobjovs secina: „Uztverei raksturīgas vairākas likumsakarības: veselums, strukturālais raksturs, apjēgšana, atlase, konstantums. Uztveres veselums (viengabalainība) izpaužas prasmē atspoguļot priekšmetu kopumā pat tad, ja tas sastāv no atsevišķiem elementiem un ka vienlaicīgi ar uztveres veselumu pastāv tās pretējā likumsakarība- strukturālais raksturs, t.i., cilvēka spēja uztvert atsevišķus

elementus, izdalot tos no priekšmeta vai parādības veseluma (klausoties meža šalkoņā var, piemēram, ieklausīties atsevišķa putna dziesmā) (Vorobjevs, 2000, 87).

Domāšanu A. Vorobjovs raksturo, ka tas ir psihiskās izziņas process, kurā ar runas palīdzību notiek vispārināta un netieša atspoguļošana (Vorobjevs, 2000, 97). Pie domāšanas galvenajām operācijām pieder analīze, sintēze, salīdzināšana un vispārinājums. 4-7 gadu vecu bērnu domāšanu sauc par aperceptīvo domāšanu.

Jebkura uzdevuma risināšana šajā vecumposmā bērnam vispirms saistās ar atmiņā sensori uzkrāto informāciju. Bērns labāk saprot to ko redz, nevis to ko dzird.

Uzskatāmi tēlainā domāšana balstās uz atmiņas priekšstatiem un uztveres tēliem. Tas nozīmē, ka veidojot vai zīmējot kādu objektu, darbu veic ne pēc uzskatāma parauga, bet pēc vārdiskas instrukcijas. Pirmskolas vecuma periodā, pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā, sāk veidoties loģiskā domāšana. Loģisko domāšanu veicina:

- analogiju veidošana,
- cēloņu un sekū sakarību noteikšanas prasmes attīstība,
- loģiskās mīklas un uzdevumi.

Dominējošās pirmsskolas vecumā ir uzskatāmi konkrētā un tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process. Tātad, jo vairāk bērns pēta un vēro, jo lielāka pieredze viņam rodas un attīstās domāšana un intuīcija. Dabas izpētē bērns trenē savas sajūtas, uzmanību, kā arī citus psihiskus procesus un ar laiku attīsta sevī vērtīgumu, kas izpaužas prasmē ievērot ne tikai raksturīgākās, bet arī tikko pamanāmas priekšmetu un parādību īpašības. Bērna prāta attīstībai vērošana dabā ir ļoti nozīmīga, tā atklāj bērnam patieso pasauli, sniedz daudz jaunas zināšanas par dabu, paplašina bērna redzesloku, attīsta prāta spējas- apzināšanos, kritiku, patstāvīgumu, mērķtiecību, apkārtņē notiekošo analīzi, vērošanu.

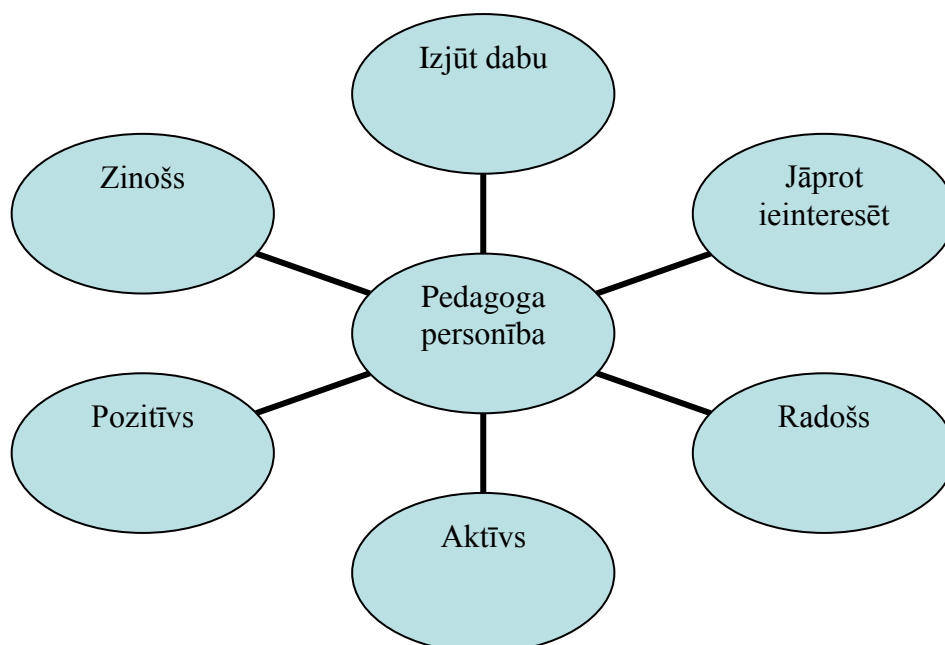
Secinājumi:

1. Vērojumi dabā ir apkārtējās pasaules priekšmetu un parādību mērķtiecīga, plānveidīga uztvere;
2. Dabas noskaņu salīdzināšana ar paša bērna emocijām, jūtām, izjūtām un pārdzīvojumiem palīdz ieaudzināt bērnos jūtīgu attieksmi pret dabu, pret cilvēku, pret visu apkārt notiekošo;
3. Tuvība ar dabu izmantojama visās jomās: intelektuālajā attīstībā, materiālistiskajā pasaules uztverē, priekšstatu veidošanā par augiem, dzīvniekiem, novērošanas, salīdzināšanas, grupēšanas prasmes veidošanā, kas palīdz atklāt likumsakarības starp dzīvo un nedzīvo dabu.
4. Bērnu aktīvās darbības svaigā gaisā: rotaļas, pastaigas, peldēšana jūrā, upē, ziemas sporta aktivitātes – nepieciešamas viņa fiziskajai attīstībai.
5. Atbilstoši bērnu vecuma un attīstības līmenim, mācot augu un dzīvnieku kopšanas, saudzēšanas prasmes, iemaņas un paradumus, liekam pamatus darbaudzināšanā.
6. Nenovērtējama ir dabas loma bērnu estētiskajā audzināšanā, estētiskās uztveres un jūtu attīstībā. Ikdienas vērojumos, kuros bērns redz pieaugušo attieksmi pret augiem, dzīvniekiem, dzirdētais viņu sarunās, veido viņu tikumiskos priekšstatus.
7. Pirmsskolas vecumā bērna pētnieciskais reflekss kļūst par mērķtiecīgu interesi, kas izpaužas emocionālā attieksmē pret apkārtējo pasauli, neremdināmā vēlme uzzināt nezināmo, priekā par atklājumu.

3. Pedagoga personība un pedagoģiskā kompetence organizējot vērojumus dabā

I. Dupure intervijā uzsver, kad būt par skolotāju nav tikai darbs, tas ir svēts pienākums, tā ir misija- tāpat kā ūdenim būt par strautu, upi, ezeru, jūru vai okeānu un nodrošināt dzīvību uz zemes. Tas jāpatur prātā ik dienas, jāatgādina sev ik mirkli, jo ikdienā tas ļoti viegli aizmirstas vai mēs to pat gribam aizmirst. Atcerēsimies- vārdā „skolotājs” ir ietverts visas pasaules nākotne, skolotāja rokās ir bērnu likteņi, viņu izaugsme, viņu dzīves piepildījums (Liepiņa, 2008/1, 6)(skat. 4.attēls).

4.attēls. Pedagoga personība (G.Uzuliņa)

Skolotāja personība ir viens no galvenajiem faktoriem, lai sasniegtu kvalitatīvu izglītību. Lai uzlabotu bērnu sasniegumus, skolotājiem ir jābūt zinošiem, jāpilnveido sevi un jāizmanto dažādas metodes un paņēmieni mācību procesā.

(http://www.siam.edu/siamedu_thai_mainpage) Arī A. Dauge, A. Šteiners uzsver, ka „labs audzinātājs negribēs visas atziņas un pārliecības savam audzēknim sniegt gatavas, bet centīsies viņu ierosināt un pamudināt patstāvīgi meklēt, domāt un spriest”. Jo uzspiezdams bērnam gatavu patiesību, vispārinājumus, slēdzienus, pedagogs dažkārt nedod tam iespēju pat tuvoties domu un vārdu avotiem, sasaista sapņu, fantāziju lidojumu, nomāc jaunradi. Tā rezultātā bērns no dzīvas, aktīvas un

darbīgas būtnes var pārtapt iegaumēšanas mašīnā. Bērnam ir vajadzīgs skolotājs, kas pats spēj uztvert un izjust dabu un, kas palīdz tiem ieraudzīt, sadzirdēt un uztvert apkārtējo pasauli. (Flaxman Sheila G. Kirkby, M., (1989, 65).

Es piekrītu, ka skolotājam ir jābūt gan jaukai personībai, kas padara mācīšanās procesu interesantu un patīkams un runājot spēt manipulēt ar savu balsi (artikulācija, intonācija, skaļums, ātrums utt.), viņa acu kontakts ar bērniem, viņa ķermeņa kustības un pozas. Skolotājam ir jāpilnveido sevi. Skolotājam ir jābūt plānot un veidot interesantas nodarbības, pasākumus, kā arī jāveido bērnu uzticība, jādod tiem pozitīvs stimulants - izvairoties no kritikas. (www.teachingenglish.org.uk) Arī V.Golubina uzsver, ka, pedagogam jāprot bērnus ieinteresēt, aizraut, jo tikai tā veidosies bērnu uztvere, redzot, izpētot, klausoties pedagoga skaidrojumos un apjēdzot redzēto un dzirdēto (Golubina, 2007, 146). Jo bērns ir kā „pētnieks”, kurš meklē atbildes uz sev nezināmajiem jautājumiem, bet ikviens pieaugušais viņam var palīdzēt sasniegt iecerēto, uzdodot bērnam jautājumus, izsakot pamudinājumu, paskaidrojot un radot situācijas, kas stimulē bērna novērošanas darbību. Šajā procesā izdala četrus posmus:

- Sagatavošanās – intereses izraisīšana par vērojamo objektu,
- Novērošana sākuma posmā – uzmanības virzīšana uz vērojamo objektu,
- Galvenais posms – objekta aplūkošana un uztveramā izpratne,
- Noslēguma posms – vērotā apkopojums un priekšstatu nostiprināšana.

Lai skolotājs spētu šo interesi virzīt, jāsaprot, kas tad īsti ir vērojums, ko tas dod bērna attīstībai un izziņai. Pedagoģijas skaidrojošā terminu vārdnīcā definēts, ka vērojums ir ‘‘vērojot, uztverot iegūto iespaidu kopums, informācija, kas iegūta vērojot (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 186.) Tātad, lai būtu priekšstats par kādu no dabas objektiem, tas vispirms ir jāvēro. Vērošana ir ‘‘izziņas procesa sastāvdaļa, zināšanu apguves paņēmiens, kas izpaužas ilgstoši uzmanīgi un iedziļināti skatoties uz ko, rūpīgi aplūkojot to, lai ko noskaidrotu, uzzinātu, secinātu u.tml. (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000,186). Ieinteresētais objekts tiek novērots mazākā vai ilgākā laika periodā un iegūtā informācija tiek apkopota, grupēta un klasificēta, tiek izdarīti secinājumi un varbūt, pat jaunatklājumi.

Kāpēc jāvēro dabu, kā tas ietekmē bērna attīstību? Katrs mēs esam no dabas un visa mūsu dzīve saistās ar dabu, tās ritmiem. Palasot Cīravas pagasta skolotājas I.Lagzdiņas rakstu žurnālā ‘‘Pirmsskolas izglītība’’ (Lagzdiņa, 2006,15) tiek minēts, ka dabas vērojums rada bērnam vēlēšanos izziņāt, tiek veicināta bērna izziņas darbība:

- domāšana,
- uztvere,
- runa,
- uzmanība,
- attīstās vērtīgums.
- bērnam rodas izpratne par gadskārtu ritumu dabā.
- daba iemāca saskatīt skaisto, estētisko,
- palīdz gūt emocionālo baudījumu.
- “Skaistums paplašina cilvēka dvēseli. (Priede, 2000, 64)

Bērnā veidojas un attīstās tādas cilvēciskās īpašības kā

- līdzjūtība,
- līdzpārdzīvojums,
- izpalīdzība,
- čaklums un tml.

Bet, lai veidotu vēlmi vērot un izzināt, nepieciešama ne tikai bērna griba, vēlme, ieinteresētība, bet arī pedagoga vai pieaugušā entuziasms un pētīšanas kāre. “Vecāku un pedagogu pienākums ir palīdzēt bērnam šajā procesā, atklājot dabas sakarības un mazos noslēpumus (Lagzdīņa, 2006, 15.) Skolotājs ar savu attieksmi un rīcību spēj bērnam izraisīt pētīšanas un izzināšanas vajadzību, pie tam ļaujot bērnam darboties patstāvīgi. Ejot pastaigā ar bērnu, pieaugušais rada interesi par pirmo pavasara vizbulīti mežā, par tauriņu, kas pamodies no dziļā ziemas miega, par pirmajiem atlidojušiem stārķiem, par bitītes darbu vasarā, par lapkriti rudenī, tā veicinot arī bērna ieinteresētību.

Pieaugušais aicina ne tikai vienīgi vērot, bet arī, praktiski darbojoties, veikt dziļāku pētniecisko darbu, piemēram, burkā, kas pildīta ar salveti “iestādīt” pupu (veicot šo eksperimentu savā bērnudārzā, bērni bija ļoti pārsteigti, ka pupa netika stādīta zemē, bet gan salvetē). Pupas augšana tika novērota katru nedēļu, tās “pārvērtības” bērni uzzīmēja, tad veidojām grāmatiņu “Pupas ceļš pretī saulītei”. Pupa tika fotografēta un eksperimenta beigās uz lielas zīmēšanas lapas veidojām kolāžu.

Ikvienu pastaiga dabā var pārvērsties par neparastu un aizraujošu laika pavadīšanas veidu. Skolotāja uzdevums ir sekmēt tās izdošanos. Pastaigas laikā galvenais ir skolotājam dalīties iespaidos, pieredzē, likt bērniem iejusties skolotāja

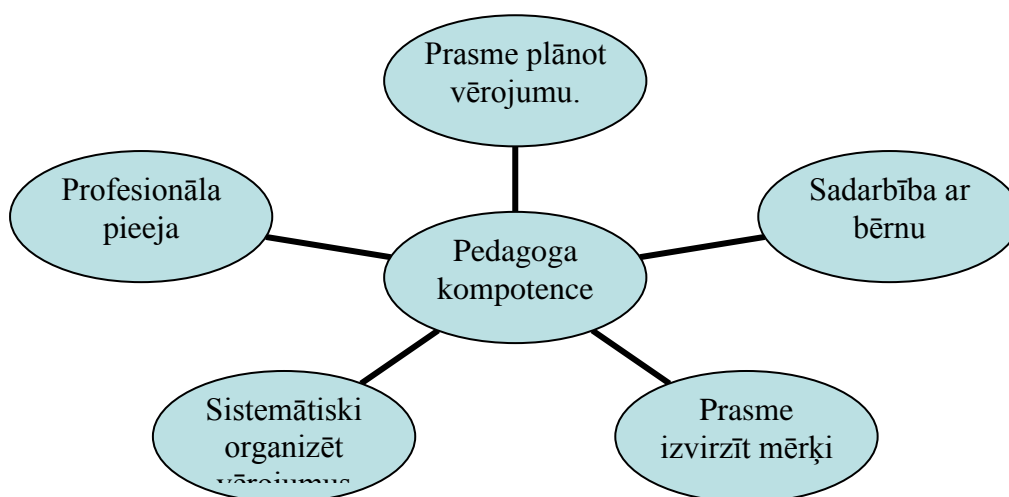
stāstījumā, jo tādējādi viņi pārdzīvo notikušo, kas rada mīlestības, līdzjūtības un citas jūtas bērnos gan pret cilvēkiem, gan dabas pasauli. Ik mirkli bērniem jārada jauni iespaidi, kas paplašina viņu intereses, liek atplaukt viņu zinātkārei, kā rezultātā arī bērna uzmanība tiek pievērsta ik brīdi saistošajam objektam. Bērni ik mirkli būs bagāti ar jauniem atklājumiem, kuri būs interesanti arī skolotājam. Svarīgi ir izjust, pārdzīvot dabā redzēto un dzirdēto. Visparastākā lieta pieaugušā acīm bērnam var šķist interesanta un brīnumu vērtā, jo bērns visu uztver ar prieka dzirksti, un tas ir pats galvenais vērojuma laikā

Lai iemācītu bērnam darboties, apbrīnot dabas, dzimtās vietas skaistumu un uztraukties par postījumiem dabā, ļoti daudz jāstrādā gan vecākiem, gan pedagogiem. Tas nozīmē, ka bērna estētiskā attieksme pret dabu ir jāskata ciešā saistībā ar audzinātāja pedagoģisko kompetenci (Priede, 2000, 67)

Tieši pedagoga personība veido profesionālo kompetenci un ir neatsverami nozīmīga attīstībā vērstas rīcības sekmēšanai un nodrošināšanai, vienlaikus veicinot skolēnu spēju būt gataviem pārmaiņām un apgūt tādas zināšanas un prasmes, kas sekmē konkurētspējīgas personības izaugsmi. (<http://www.pedagogiem.gov.lv>)

Kompetence- nepieciešamās zināšanas, profesionāla pieredze, izpratne kādā noteiktā jomā, jautājumā un prasme zināšanas un pieredzi izmantot konkrētā darbībā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 83)(skat. 5. attēls).

5.attēls.Pedagoga kompetences struktūra. (G.Uzuliņa)

V.Kārkliņa raksta: „Lai bērns dabu uztvertu cik iespējams vispusīgāk, viņam sniedzamas elementāras zināšanas, veidojami pareizi priekšstati par dzīvo un nedzīvo dabu, par vienkāršākajām dabas likumsakarībām, par cilvēku darbu dabā un dabas

aizsardzību un, protams, jāpalīdz saskatīt un emocionāli pārdzīvot dabas skaistumu (Kārklīņa, 1988, 54).

A. Ščepanskis uzsver, ka bērniem jāiemācās mīlēt un novērtēt dabu, un to vislabāk var panākt, tajā uzturoties. Tam ir liela nozīme bērna audzināšanā. Katru nedēļu skolotājam un skolēniem vajadzētu doties kopīgās ekskursijās pa mežiem un pļavām. Skolotāja uzdevums ir nevis „dot” zināšanas, bet drīzāk modināt bērnos dabas izjūtu un zinātkāri. Zināšanām par dabu jāveidojas uz pārdzīvojuma bāzes. Arī Frēbelis uzskatīja, ka mācīšanās no grāmatām dod daudz seklākas zināšanas (Ščepanskis, 2007, 18).

Ejot ekskursijās skolotājam jāstāsta par dabas objektiem. Grupiņai ir jāvēro dabas objekti klātienē, nevis kaut kādus plakātus vai attēlus. Bērni var vērot koku, paglaudīdami koka stumbru, ieklausoties lapu šalkoņā, pagaršojot jaunus priedes pumpurus, saistībā ar šo vērojumu, skolotāja var noskaidrot kādu dzejoli, pastāstīt pasaku, ticējumu vai teiku. Skolotāja var atrast kādu dziesmiņu vai rotaļu, saistībā ar šo dabas objektu. Rudenī vērojot to pašu ābeli, ko pavasarī, skolotāja var uzdot bērniem mīklu:

„Kas tie tādi draiskulīši,
Ābeļziedus notraukuši,
Paši zaros sakāpuši,
Vienā kājā karājas?”

Ja vērojot dabu, to papildina arī ar literatūru, tad bagātinās arī bērnu vārdu krājums- vārdi labāk paliek atmiņā, kad bērns pieskaras augam, jūt tā smaržu, vēro kukaiņus, kuri apciemo puķes vai krūmus. Bagātinās arī sensorā pieredze- varam dabā saskatīt dažādas ģeometriskas figūras un formas, muzikālā dzirde- ieklausoties putnu dziesmā.

Aizvien biežāk vecāki ir aizņemti ar ikdienas darbiem, kad arvien mazāk laika velta saviem bērniem, līdz ar to, bieži skolotājs ir vienīgais no pieaugušajiem, kas redz un izprot mazuļa problēmas un var viņiem palīdzēt. Pedagoģs veido morālo klimatu bērnu kolektīvā, palīdz veidot attiecības starp vienaudžiem, iemāca pareizi uzvesties. Ļoti svarīga ir pedagoga un ģimenes sadarbība.

Bērna sekmīga attīstība var risināties tikai pedagoga un bērna ģimenes pārdomātas un saskanīgas sadarbības rezultātā. Sadarbības centrā ir jāliek bērna

intereses. Skolotājam kā personībai ir ievērojama loma bērna attīstīšanas procesos, taču ģimenei ir galvenā nozīme bērna audzināšanā un attīstībā (Golubina, 2007, 146).

Skolotājam jāizmanto korekta rīcība saskarsmē ar bērna vecākiem. Visas pārrunas par bērna sekmēm jāveido tā, lai tās neaizskartu nedz bērna, nedz vecāku pašcieņu. Ļoti korekti jāizturas pret bērna vecāku dažādām iespējām piedalīties pirmsskolas pasākumos (Golubina, 2007, 146).

Skolotājam vajadzētu iepazīstināt bērnu vecākus ar darbu, kas būtu jāveic kopā ar bērniem katru dienu, pat vairāku mēnešu garumā, proti- apskatīt un izziņāt pētāmo objektu, raksturot pēc ārējām pazīmēm, izdalīt galveno, salīdzināt, analizēt, izdarīt secinājumus un apkopojumus. Ja audzinātājam vai pieaugušajam neizdodas izraisīt bērnā interesi vērot konkrēto objektu, var rīkot arī ekskursijas dabā. Tādā veidā ekskursijas maršrutā ietverot pētāmo objektu. Šāda veida ekskursijas palīdz veidot starp skolotāju un bērnu ciešāku kontaktu. Bērns, manuprāt, tādā nepiespiestā gaisotnē kļūst atvērtāks un ir lielāka iespēja bērnu iepazīt tuvāk.

Mācoties saskatīt dabas skaistumu un veroties pasaulē ar izzinošu un pozitīvu attieksmi, cilvēkā veidojas mīlestība gan pret sevi, gan vidi, kurā viņš dzīvo. Estētiskais guvums, vērojot, rada cieņu un mīlestību pret to zemi, kurā mēs dzīvojam. Iemācāmie to novērtēt, cienīt un sargāt.

Secinājumi:

1. Izziņas interese ir gribas un piepūles palīgs mērķu sasniegšanā un grūtību pārvarēšanā;
2. Jo vairāk bērns pēta, jo lielāka pieredze viņam rodas un neapšaubāmi attīstās domāšana un intuīcija;
3. Vērojumi dabā rosina bērnu fantazēt, tā attīsta iztēli un paplašina vārdu krājumu;
4. Dažādas domāšanas operācijas- salīdzināšanu, analīzi, vispārināšanu pirmsskolas vecuma bērns apgūst praktiskā darbībā.
5. Interese ir vajadzības prasme un izvēles nosacīta attieksme pret darbībām, objektiem un parādībām;
6. Intereses neiedzimst, tās ir personas veidošanās rezultāts;
7. Dabas izpētē bērns trenē savas sajūtas, uzmanību, kā arī citus psihisku procesus un ar laiku attīsta sevī vērtīgumu, kas izpaužas prasmē ievērot ne tikai raksturīgākās, bet arī tik tikko pamanāmās priekšmetu un parādību īpašības;

8. Nevar noliegt, ka vērīgs bērns dabā saskatīs daudz vairāk interesanta un aizraujoša, nekā bērns, kuram šīs īpašības nav izkoptas;
9. Intelektuālā attīstība ir process, kurā bērns pateicoties piedzīvojumiem, iegūst, apkopo, paplašina savu pieredzi, priekšstatus, zināšanas. Pateicoties zināšanām bērns kļūst neatkarīgāks un mērķtiecīgāks.

4. Dabas vērojumu ietekme uz pirmsskolas vecuma bērnu izziņas interešu attīstību praktiskais pētījums

4.1. Praktiskā pētījuma organizēšana

Mana praktiskā darbība iepazīstinot bērnus ar dabu caur tiešajiem vērojumiem dabā virzīta uz mērķi, lai katrs bērns izaugtu par tādu cilvēku, kurš izprot dabā notiekošo, saredz dabas daudzveidību, skaistumu, prot ne tikai priecāties par dabu, bet arī saudzēt to, lai bagātinātu sevi emocionāli, garīgi, fiziski un intelektuāli.

Pētījuma mērķis

Veikt praktisko pētījumu par dabas vērojumu ietekmi uz pirmsskolas vecuma bērnu izziņas interešu attīstību.

Pētījuma uzdevumi

1. Izstrādāt praktiskā pētījuma plānu.
2. Apkopot un analizēt iegūtos rezultātus.
3. Izstrādāt ieteikumus pedagogiem, vecākiem.

Hipotēze

Vērojumi dabā ietekmēs bērnam izziņas interešu attīstību, ja:

- pieaugušajiem būs zināšanas par dabas vērojumu ietekmi uz bērnu izziņas interešu veidošanos un attīstību;
- pieaugušie būs kompetenti motivēt bērnu un organizēt vērojumus dabā.

Pētījuma metodes:

- vērojums,
- sarunas ar bērniem,
- pedagogu un vecāku anketēšana,
- sarunas ar pedagogiem.

4.1. Bērnu raksturojums pētījuma sākumā

X pirmsskolas izglītības iestādes II jaunākā pirmsskolas vecuma grupu apmeklēja 23 bērni. Veicot vērojumu par šo bērnu interesēm vēroju bērnu darbošanos.

Lai noskaidrotu, kādas ir bērnu izziņas intereses un pieredze veikt vērojumus dabā **izvirzīju šādus kritērijus:**

- kāda ir bērnu interese par dabu;
- bērna prasme salīdzināt;
- bērna vēlme pētīt un eksperimentēt;
- prasme veikt secinājumus par vēroto;
- saudzīga attieksme pret dabu.

Dotajiem kritērijiem izvirzīju nosacījumus, pēc kuriem analizēšu bērnu intereses gan pētījuma sākumā gan beigās.

Bērnu raksturojuma kritēriju nosacījumi.

- kāda ir bērnu interese par dabu;

XXXX- vienmēr interesējas,

XXX- interese ir noturīga.

XX-interesējas, ja tiek pievērsta uzmanība.

X-neinteresē.

- bērna prasme salīdzināt;

XXXX- vienmēr prot salīdzināt.

XXX- bieži prot salīdzināt.

XX- reizēm prot salīdzināt.

X- neprot salīdzināt.

- bērna vēlme pētīt un eksperimentēt;

XXXX- vienmēr ir vēlme eksperimentēt.

XXX- bieži ir vēlme eksperimentēt.

XX- reizēm ir vēlme eksperimentēt.

X- nevēlās eksperimentēt.

- saudzīga attieksme pret dabu.

XXXX- vienmēr pret dabu izturas saudzīgi,

XXX- bieži pret dabu izturas saudzīgi,

XX-reti pret dabu izturas saudzīgi,

X- neizturas saudzīgi pret dabu.

- prasme veikt secinājumus par vēroto;

XXXX- vienmēr prot veikt secinājumus par vēroto,

XXX- bieži prot veikt secinājumus par vēroto,

XX- reizēm prot veikt secinājumus par vēroto,

X- neprot veikt secinājumus par vēroto.

Bērnu raksturojums pētījuma sākumā (skat. 1. tabula).

Bērnu raksturojums pētījuma sākumā

1.tabula

Bērna vārds	interese pret dabu	Prasme salīdzināt	Vēlme pētīt, eksperimentēt	Prasme veikt secinājumus	Saudzīga attieksme pret dabu
Ralfs	xx	x	xx	x	xx
Tomass	xx	x	xx	x	xx
Niks	x	x	x	x	xx
Nellija	xx	xx	xx	xx	xx
Lilija	x	x	x	x	x
Emilija	xx	x	x	x	xx
Ričards	x	x	xx	xx	x
Kristians	x	x	x	x	x
Bruno	xx	x	x	x	x
Rihards	xx	xx	xx	xx	xx
Elna	x	x	x	x	x
Parisa	x	xx	x	x	x
Sindija	xx	x	xx	x	xx
Ieva	xx	xx	xx	x	x
Kristiāna	x	x	x	x	x
Dita	x	x	x	x	xx
Kārlis	x	x	x	x	x
Elizabete	x	x	xx	xx	xx
Helēna	x	xx	xx	x	x
Maria	xx	x	xx	xx	xx
Samanta	x	x	xx	x	x
Deniss	x	x	x	x	x
Alekss	x	x	x	x	x

Skatoties šo tabulu var redzēt, ka bērniem trūkst salīdzināšanas prasmes un veikt secinājumus, arī nav novērojama interese par dabu. Tas varētu nozīmēt to, ka vecāki reti pārrunā redzēto, dzirdēto. Trūkst vēl saudzīga attieksme pret dabu.

4.2 Pedagogu anketēšana

Skolotājs ar savu attieksmi un rīcību spēj bērņā izraisīt pētīšanas un izzināšanas vajadzību, pie tam ļaujot bērnam darboties patstāvīgi. Ejot pastaigā ar bērnu, pieaugušais rada interesi par pirmo pavasara vizbulīti mežā, par tauriņu, kas pamodies no dziļā ziemas miega, par pirmajiem atlidojušiem stārķiem, par bitītes darbu vasarā, par lapkriti rudenī, tā veicinot arī bērna ieinteresētību.

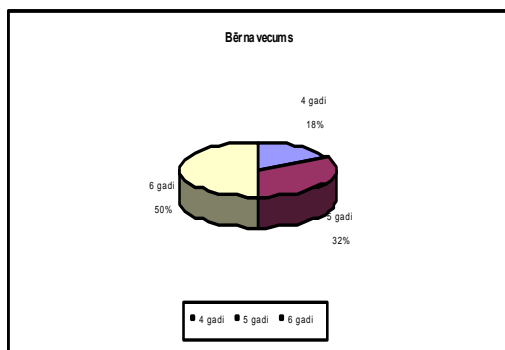
Lai uzzinātu kāda ir pedagogu attieksme pret dabu un to izzināšanu, es izstrādāju pēc kādiem kritērijiem varētu novērtēt pedagoga personību un kompetenci, organizējot vērojumus dabā, **kritēriji:**

- Vai ir nepieciešamās zināšanas par bērnu izzināšanas darbībām;
- Vai ir profesionāla pieredze organizēt vērojumus dabā;
- Kāda ir attieksme pret vērojumiem dabā.

Apkopojot 15 pedagogu anketas ieguvu šādus rezultātus:

1. Bērņa vecums

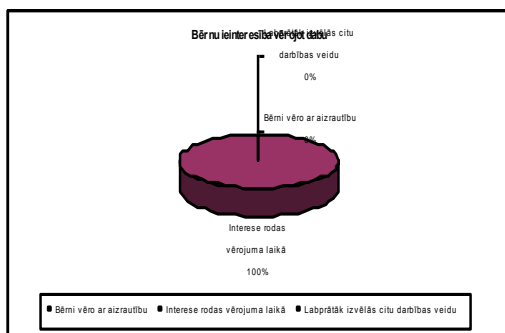
. 6.attēls.

Tieši puse aptaujāto pedagogu strādā ar 6 gadīgiem bērniem. 32 % ar 5 gadīgiem un 18% ar 4 gadīgiem bērniem (skat.6attēls).

2. Bērnu ieinteresība vērojot dabu?

7. attēls.

Visi pedagogi atzīst, ka bērniem interese vērot dabu rodas vērojumu laikā (skat. 7.attēls).

3. Kādas metodes izmantojat, lai bērnus iepazīstinātu ar dabu?

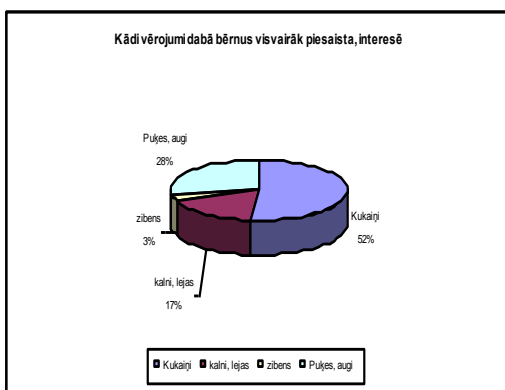
8.attēls.

Lai iepazīstinātu bērnus ar dabu izmanto vairākas metodes, bet pārsvarā, gandrīz puse aptaujāto uzsver, ka tie ir tiešie vērojumi, tad seko pētījumi, eksperimenti un darbs dabā. Lai ieinteresētu izmanto stāstus, dzejoļus, pasakas un mīklas (skat. 8.attēls).

4. Kādi vērojumi dabā bērnus visvairāk piesaista un interesē?

9.attēls

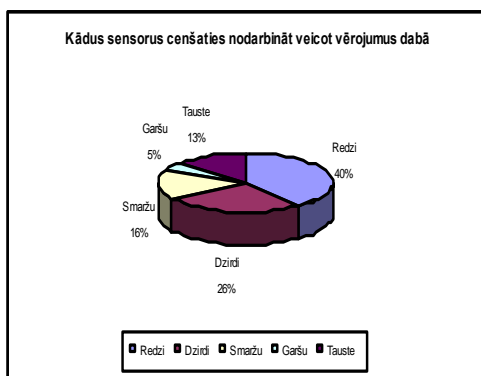

Lielākā daļa pedagogu, tie ir vairāk kā puse aptaujāto ir ievērojuši, ka visvairāk bērniem dabā patīk vērot kukaiņus, tad seko ziedi un koki. Mazākos bērnus- 4 gadīgos, ļoti piesaista kalnu un leju vērošana, bet sagatavošanas grupas bērniem liekās aizraujoši vērot zibeni

(skat. 9.attēls).

5. Kādus sensorus cenšaties nodarbināt veicot vērojumus dabā?

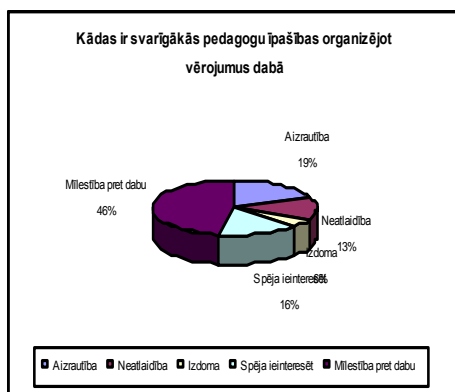
10.attēls.

Pārsvarā pedagogi cenšas vērojuma laikā nodarbināt redzi- ieraudzīt, saskatīt. Tad seko dzirde 27%, bet tikai tad smaržu un tausti. Visretāk tiek nodarbinātas garšas receptori.(skat. 10.attēls)

6. Kādas ir svarīgākās pedagoģu īpašības organizējot vērojumus dabā?

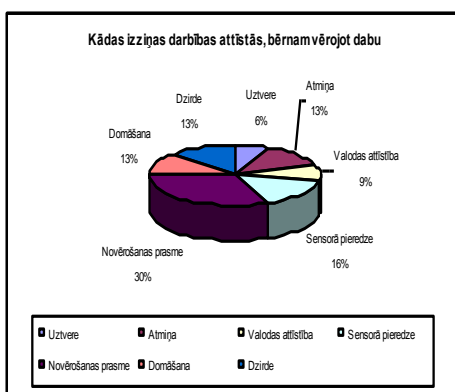
11.attēls.

Pedagoģi uzsver, ka svarīgākās pedagoģu īpašības, lai organizētu vērojumus dabā ir mīlestība pret dabu, pašam ir jāmīl daba un arī jābūt labam vērotājam. Tad seko, aizrautība, neatlaidība un spēja ieinteresēt (skat. 11.attēls).

7. Kādas izziņu darbības attīstās, bērnam vērojot dabu?

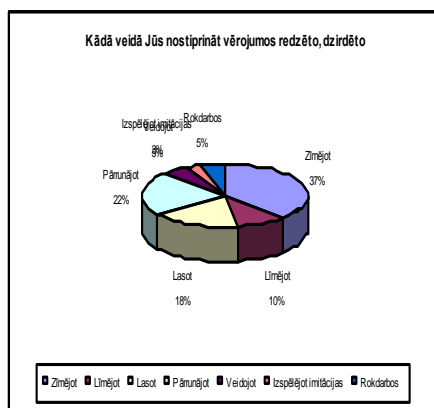
12.attēls.

Lielākā daļa aptaujāto pedagoģu atbildēja, ka bērnam vērojot dabu attīstās novērošanas prasme. 16% - sensorā pieredze, līdzīgi 13 % atbildēja, ka atmiņa, dzirde un domāšana. Tikai četrās anketās pedagoģi uzrakstīja, ka attīstās arī valoda un uztvere (skat. 12.attēls).

8. Kādā veidā Jūs nostiprināt vērojumus redzēto un dzirdēto?

13.attēls.

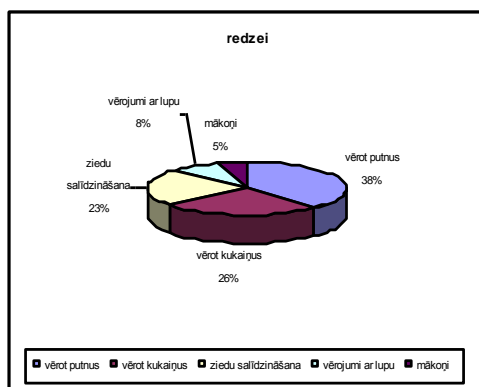

Lai vērojumus redzēto varētu apspēlēt un nostiprināt lielākā daļa pedagoģu rosina bērnus to uzzīmēt un pārrunāt. Daži, tie ir 18% saista vēroto ar daiļliteratūru, 10% aplicējot un tikai 5% veidojot un rokdarbos vai izspēlējot kustību un didaktiskās rotaļas. Tikai viens pedagoģs uzrakstījis, ka vēroto atzīmējot dabas kalendārā un vērojumu tabulā (skat. 13.attēls).

9. Kādas aktivitātes dabā piedāvājat bērnu maņu pieredzes bagātināšanai:

a. Redzei

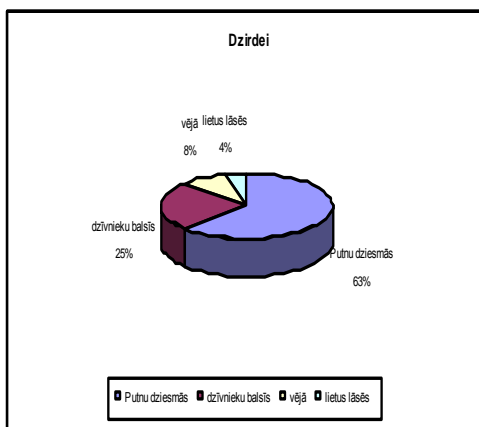
14.attēls.

Lielākā daļa pedagogi piedāvā bērniem vārot putnus (38%), kukaiņus (26%) un ziedus(23%). Tikai 8% piedāvā skatīties ar lūpu, ievārot sīkas nianse, detaļas, un tikai 5% pedagogi aicina vārot mākoņus un iztēloties, kas tas varētu būt (skat. 14.attēls).

b. Dzirdei

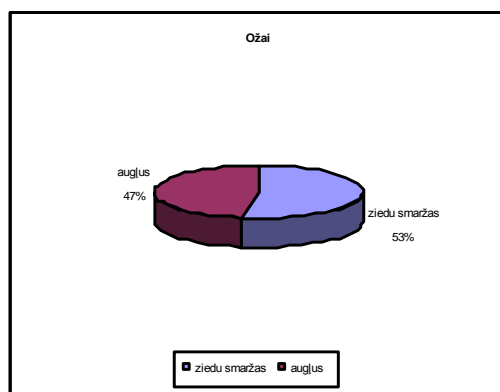
15.attēls.

Pārsvarā visi pedagogi, tie ir 63% atbildēja, ka ieklausīties putna dziesmās, 23% dzīvnieku balsīs un 8% vāja un tikai viens uzrakstīja, ka var ieklausīties, kā lietus grabina uz palodzes (skat.15.attēls).

c. Ožai

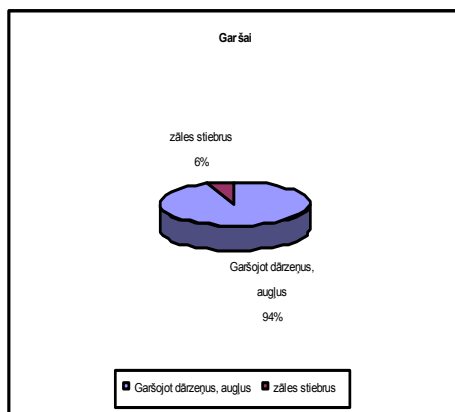
16.attēls.

Šeit pārsvarā figurē ziedu un augļu smaržas gan ar aizvērtām acīm tās salīdzināt un pateikt, kas tas ir, gan ar atvērtām acīm izskaidrot, kā smaržo (skat.16.attēls).

d. Garšai

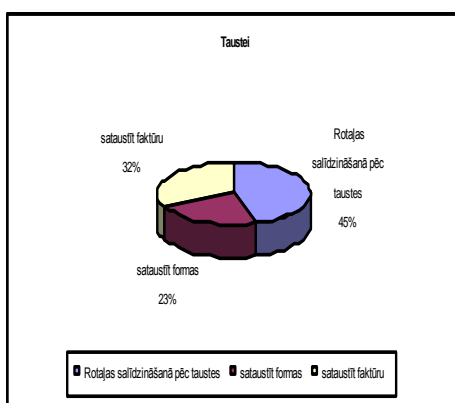
17.attēls.

Visi uzrakstīja, ka var pagaršot dažādus augļus un dārzeņus un salīdzināt to garšas. Mani patīkami pārsteidza viens pedagogs, kas uzrakstīja, ka salīdzina arī zāļu stiebru garšas. Nevienš neuzrakstīja, ka var pagaršot gan medutiņu, ko satur gaiļpieši, vai skābenās egļu jaunās skujiņas, vai skābenes (skat. 17.attēls).

e. Tausti

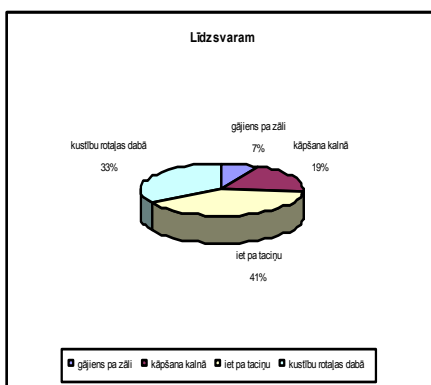
18. attēls.

Lielākā daļa pedagogi (45%) bērniem piedāvā dažādas rotaļas ar aizvērtām acīm, lai aktivizētu tausti, 32 % piedāvā sataustīt dabas materiāla faktūru un 23% piedāvā sataustīt priekšmeta formas (skat. 18.attēls).

f. Līdzsvaram

19.attēls.

Līdzsvaram- pedagogi ir izdomājuši dažādas rotaļas: 41% iesaka rotaļu: „Iet pa taciņu”, 33% dažādas kustību rotaļas brīvā dabā, 19 % piedāvā kāpšanu kalnā un 7% vienkārši gājienu pa zāli (skat. 19.attēls).

Apkopojot šo anketu rezultātus varu secināt, ka dabas vērojumi un izziņas aktivitātes ieņem svarīgu lomu pirmsskolas izglītības iestādes ikdienā. Pedagogi zina, ka, lai norisinātos vērojumi dabā ļoti svarīgi ir šī sensomotorā un fiziskā attīstība: tauste, lai varētu sataustīt dabas materiālus; redze, lai redzētu formu, krāsu, apjomu, daudzumu; acumērs, varētu salīdzināt- telpiskās attiecības; oža; garša; dzirde. Vienīgi mani pārsteidza, ka pārsvarā garšai izmanto ikdienā uzturā lietojamas lietas, ožai arī tikai ikdienišķas lietas, varētu, piemēram, pasmaržot gaisu pēc lietus, kā smaržo skujas utt.

Mans mērķis ir izstrādāt un sameklēt dažādus metodiskos materiālus, kā varētu bērnus iepazīstināt ar dabu, ko darīt vērojuma laikā, kā nodarbināt visas maņas un padarīt vērojumu interesantāku. Kā arī apkopot dažādas rotaļas dabā izziņu aktivitātes bagātināšanā.

4.3 Vecāku anketēšana

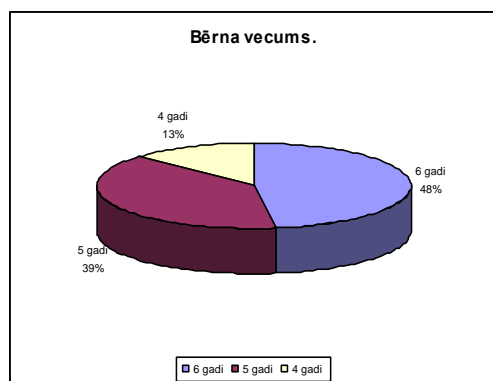
Pirms praktiskā darba veikšanas nolēmu veikt anketēšanu, lai izzinātu, cik daudz vecāki pievērš bērnu uzmanību vērojumiem dabā, cik daudz laika atvēl bērnam, lai viņu uzklausītu, **izvirzīju šādus kritērijus:**

- vai uzklausu bērnu,
- vai ievēro bērna intereses atrodoties dabā,
- vai zina, kas ir izziņas intereses.

Anketas jautājumi vecākiem.

1. Bērna vecums

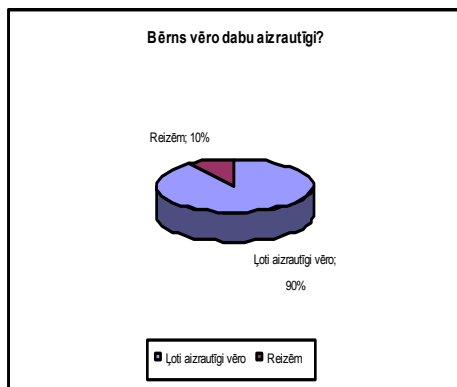
20.attēls.

Anketējamo vecāku bērna vecums ir no 4- 6 gadiem. 48% bija sešgadīgo bērnu vecāki, 39%- piecgadīgo bērnu vecāki un tikai 13% četrgadīgo bērnu vecāki (skat. 20.attēls).

2. Bērns vēro dabu aizrautīgi

21.attēls.

90% no aptaujātajiem vecākiem apstiprina, ka bērns vēro dabu aizrautīgi, bet tikai 10%, ka bērns tikai reizēm vēro dabu (skat. 21.attēls).

3. Kā izpaužas šī interese?

22.attēls.

Lielākā daļa, 80% vecāki ievērot, ka bērns vērojot dabu uzdod daudz jautājumus, bet tikai 20% vecāki atbild, ka bērns vienkārši vēro un pārsvarā kukaiņus (skat. 22.attēls).

4. Kas bērnam visvairāk patīk vērot?

23.attēls.

Pārsvarā bērniem patīk vērot kukaiņi, to arī norāda lielais procentuālais skaits vecāki, tie ir 70%, no visiem aptaujātajiem, kuri norāda, ka bērniem visvairāk patīk vērot kukaiņi. Pārējie 30% norādīja citus variantus- un tie bija: ziedi, mākoņus un debesis, mājdzīvnieki, koki, zāle un lietus. Mani pārsteidza tas, ka viens no vecākiem bija uzrakstījis- zibeni (skat.

23.attēls).

5. Vai Jūs ar bērnu pārrunājat vērto?

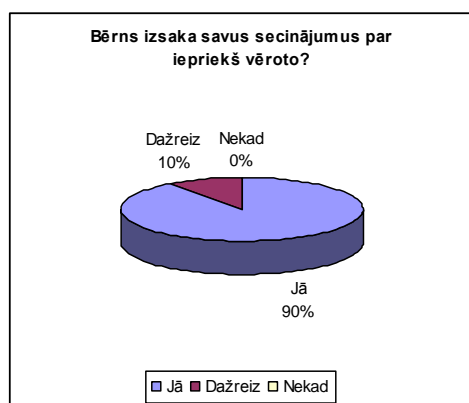
24.attēls.

80% vecāku vienmēr ar bērnu pārrunā vērto, tā rezultātā noskaidrojot nezināmo, bet tikai 20% no aptaujātajiem atzīstas, ka pārrunā tikai dažreiz (skat. 24.attēls).

6. Bērns izsaka savus secinājumus par iepriekš vērto?

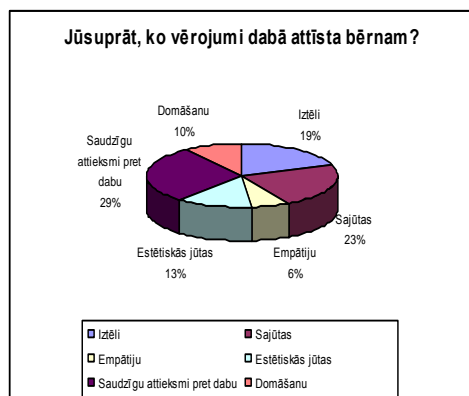
25.attēls.

Visi bērni izsaka savus secinājumus par iepriekš vērto. Līdz ar to nostiprina vērojumos redzēto un dzirdēto. 90% vienmēr izsaka savus secinājumus, bet tikai nieka 10% dažreiz (skat. 25.attēls).

7. Jūsprāt, ko vērojumi dabā attīsta bērnam?

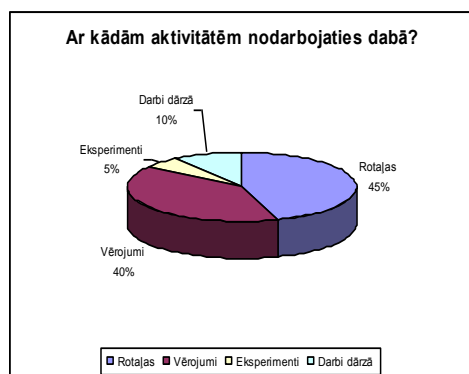
26.attēls.

Uz jautājumu, ko vērojumi dabā attīsta bērnam, lielākā daļa, tie ir 29% atbild, ka saudzīgu attieksmi pret dabu. 23% ka sajūtas, 19%- iztēli, estētiskās jūtas- 13%, domāšanu- 10% un empātiju (skat. 26.attēls).

8. Ar kādām aktivitātēm nodarbojaties dabā?

27.attēls.

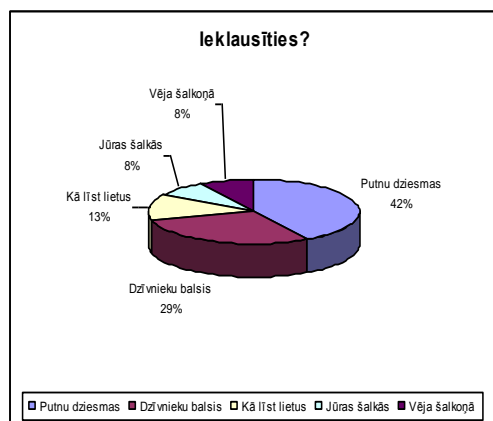

Gandrīz puse no aptaujātajiem vecākiem, tie ir 45%, rotaļājas ar bērnu dabā un 40% veic vērojumus dabā, bet tikai 10% kopā ar bērnu darbojas dārzā un tikai 5% veic eksperimentus dabā (skat. 27.attēls).

9. Atrodoties dabā, kādā veidā rosināt savu bērnu:

a. Ieklausīties

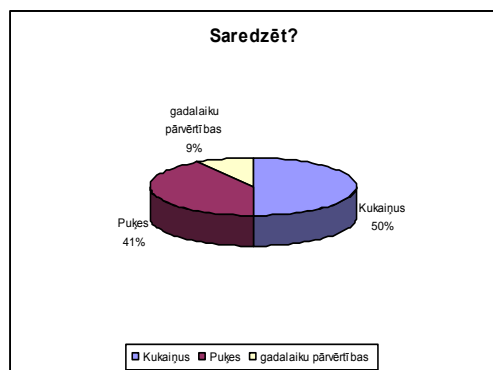
28.attēls.

Lielākoties vecāki rosina savus bērnus ieklausīties putna dziesmās (42%) un dzīvnieku balsīs (29%). 13% vecāki rosina ieklausīties kā līst lietūs un līdzīgi 8% aptaujātie rosina ieklausīties vēja šalkoņā un jūras šalkās (skat. 28.attēls).

b. Saredzēt

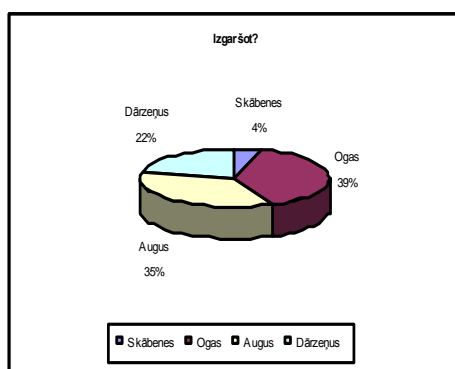
29.attēls.

Tieši puse aptaujāto rosina bērnus saredzēt kukaiņus un gandrīz otra puse- ieraudzīt puķes- kā plaukst, aug, novīst, kā pieneņu pūkas lido utt.; un tikai 9% pievērš bērna uzmanību gadalaiku pārvērtībām- kas notiek pavasarī, rudenī, ziemā un vasarā (skat. 29.attēls).

c. Izgaršot

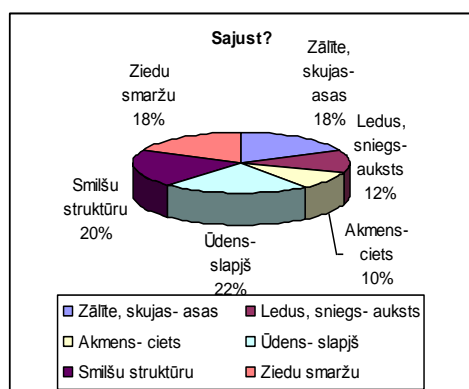
30.attēls.

Lielākoties vecāki piedāvā bērniem izgaršot augļus, ogas un dārzeņus (skat. 30.attēls).

d. Sajust

31.attēls.

Smilšu un ūdens struktūru piedāvā sajust 20% vecāku, ziedu smaržu un skuju- asumu- 18%, akmens cietumu un ledus, sniegu aukstumu 10% vecāku (skat. 31.attēls).

Apkopojot vecāku anketas rezultātus, var secināt, ka vecāki zina, kas ir dabas vērojumi un labprāt to veic kopā ar bērnu. Nebija tādu vecāku, kuri pirmo reizi dzirdētu par dabas vērojumiem. Lielākā daļa vecāki rosina bērnu ieklausīties dabas skaņās, ieraudzīt, saskatīt un pētīt visu, kas ir ap mums, it sevišķi jau kukaiņus. Visu aptaustīt, sajust to struktūru. Mani pārsteidza tas, ka vecāki rosina pagaršot tikai ogas, augļus, dārzeņus, kas ir saldi un ļoti garšīgi, bet neviens vecāks anketā nebija uzrakstījis, ka rosina bērnu izgaršot egļu jaunās skujiņas, kuras ir skābenas, vai pieneņu rūgto pienu, vai gaiļpieša saldo medutiņu. Visi pārsvarā rosina izgaršot ikdienā uzturā lietojamās lietas. Ļoti pozitīvi ir tas, ka vecāki uzklausa bērnu, veic vērojumus un iet dažādās rotaļās dabā, līdz ar to varu secināt, ka vecāki pavada daudz laika kopā ar bērnu.

Veicot sarunas ar vecākiem, vecāki uzskata, ka dabas vērojumi attīsta viņu bērnus emocionāli, garīgi un fiziski, taču kopīgai atpūtai un vērojumiem dabā atliek

ļoti maz laika. Šajos brīžos tad arī vecāki cenšas kopīgi ar bērnu vērot dabu, taču tikai trešā daļa vecāku cenšas izskaidrot dabas likumsakarības, bet bērnus pilnībā neatstāj bez atbildes.

4.4 Praktiskais darbs ar bērniem

Ikdienas darbā cenšos ļoti plaši izmantot dabu kā bērna izziņas avotu, lai viņi iegūtu pamatīgas zināšanas par dabu, norisēm dabā un dabas parādībām. Daba man ikdienā palīdz attīstīt bērnus fiziski, garīgi, māca viņiem sociālās prasmes un kultūras zināšanas, veido viņu emocionalitāti, dod prieku un neierobežo viņus, viņu darbības, rosina praktiski darboties. Par dabas lielo ietekmi bērna attīstībā esmu vienādās domās ar K. Ušinski: „Brīve, plašums, daba, smaržīgas grava, zeltains rudens – vai tie nav mūsu audzinātāji! Mana visdziļākā pārliecība, ka daba ir labākais pedagogs. Pat vislabākie audzināšanas paņēmieni bez dabas līdzdalības ir sausi un māksloti. (Lieģeniece D. 1992 :58]

Savu ikdienas darbu plānojot, vados no nedēļas, mēneša, sezonas aktivitātēm. Tām pakārtoju dabas vērojumu. Dabas vērojumu cenšos plānot, ievērojot bērnu zināšanas, prasmes, vecumposma īpatnības un uzkrāto pieredzi. Mana pārliecība ir – dabas vērojumam jābūt tādām, lai bērniem biežāk būtu tiešs kontakts un mijiedarbība ar to. Savā darbā izmantoju dažādas metodes iepazīstinot bērnus ar dabu:

- vērojumi – īslaicīgie,
- ilgstošie,
- izmēģinājumi,
- mērķpastaigas,
- ekskursijas,
- tēlojošās darbības,
- darbu dabā,
- literatūras, mākslas
- ietekmi,
- kustību aktivitātes.

Ar katru gadu cenšos atrast jaunas, interesantas iespējas kā iepazīstināt bērnus ar dabu, lai bērni gūtu pēc iespējas vairāk kvalitatīvu zināšanu, veicot daudzveidīgas darbības. Tā rezultātā jau ir izveidojušās labas tradīcijas. Rudenī un pavasarī organizēju **mērķpastaigas**, lai bērnus iepazīstinātu ar mūsu pilsētas vienu no skaistākajām vietām – „Teteriņu”. Interesantas ir ekskursijas uz Pastariņa muzeju, kurā piedalāmies maizes svētkos, uz lauku sētu „Indāni”, lai dabā izjustu lauku sētas dzīves ritmu, mājdzīvnieku un mājputnu daudzveidību, savdabību.

Iepazīstināšanā ar dabu, kā galveno metodi, izmantoju īslaicīgos novērojumus, kurus cenšos izvērst ilglaicīgos. **Eksperimentus** izmantoju kā pārsteiguma momentus, lai vēl vairāk aktivizētu bērnu vēlēšanos uzzināt, izzināt un arī darboties.

Īslaicīgie novērojumi praktiski notiek jebkurā dzīves situācijā, kopā darbojoties ar bērniem. Tie ir neplānotie, taču, iepazīstīnot ar dabu, galveno vērību veltu plānotajiem īslaicīgajiem vērojumiem, kurus organizēju pastaigās, lai bērniem būtu tieša saskarsme ar vērojamo objektu. Izmantoju dažādas ieinteresēšanas metodes: aprakstošās mīklas, literāros darbus, attēlus, mākslas darbus.

Tā kā PII pastaigas notiek pa izstrādātajiem maršrutiem, tad arī to cenšos izmantot savā praktiskajā darbībā, iepazīstīnot bērnus ar apkārtni, dabu. Regulāri ejot pa noteikto maršrutu, varam izsekot kā mainās apkārtnē, koki, zāle, puķes. Tas organizētos īslaicīgos vērojumus pārvērš par ilglaicīgajiem, kuros bērni sistemātiski padziļina ne tikai savas zināšanas, bet veido izpratni par dabas likumsakarībām, sezonālajām izmaiņām, to ietekmi uz dzīvo dabu. Sistemātiski veicot šādus vērojumus bērni kļūst redzīgāki, uzmanīgāki, veidojas viņu priekšstati, viņi sāk salīdzināt, izdara secinājumus. Iesākot vērojumus, iniciatīva sākumā pieder pedagogam, bet vēlāk bērni atrod daudz tādu izmaiņu, kuras mēs, pieaugušie, nepamanām. Tas mums dod pozitīvu impulsu. Organizējot vērojumus dabā cenšos ievērot J. A. Komenska atziņu, ka visu, kas vien iespējams, jāļauj uztvert ar sajūtām: redzamo uztvert ar redzi, dzirdamo – ar dzirdi, smaržas – ar ožu, garšojamo – ar garšu. Taču, ja kaut kādus priekšmetus var uztvert ar vairākām sajūtām reizē, tad tie arī jāuztver ar vairākām. Tāpēc savus organizētos vērojumus dabā organizēju tā, lai nodarbinātu pēc iespējas vairāk bērnu sajūtas, jo praksē esmu guvusi atziņu, ka „plikš” vērojums nedod tādu rezultātu, kā vērojums, kas iekļauts bērna aktīvā darbībā. Mēs varam jūsmot, skatīt krāsainas lapas, salīdzināt tās. Bērni no tā iegūst zināšanas, taču, ja rosināsim viņus darboties ar tām, tas nostiprinās viņu zināšanas, aktivizēs viņu iztēli, bagātinās fantāziju.

Mākslinieciskajai darbībai, pastaigu laikā, paši vācam dabas materiālu. Tas ir darbs, kas vēlāk bērniem dod gandarījumu un apziņu „Es to visu izdarīju pats!” Visas darbības ir pakāpeniskas, saistītas savā starpā, ietver sevī nepārtrauktu bērna aktivitāti, veido viņu gribu, attīsta pacietību, uzmanību un sniedz emocionālu gandarījumu. Bērnu veikumam vienmēr cenšos atrast praktisku pielietojumu, lai bērniem būtu motivācija darbam. Darbojoties ar lapām, zīlēm, kastaņiem, atrodoties dabā, top cilvēciņi ozollapu biksītēs, mazas princeses kļavlapu svārkos, kastaņu

tārpiņi, zīļu vilcieniņi, no krāsainajām lapām veidojas mežs, skudru pūznis, saulīte utt. Tā bērniem ir savdabīga, brīva rotaļa dabā, kas grupā pārtop mākslinieciskajā darbībā. Tā top dekorācijas grupas telpai, dāvanas draugiem, vecākiem, apsveikumi, ielūgumi, tiek veidotas izstādes grupā un bērnodārzā. Bērns gūst atziņu – mans darbs ir vajadzīgs, tas dara skaistāku vidi, kurā es dzīvoju, dod citiem prieku.

Vērojumus organizēju tā, lai rosinātu bērnu zinātkāri, interesi par dabu un attīstītu viņos vajadzību pēc saskarsmes ar to, paplašinātu un sistematizētu viņu zināšanas par dzīvo un nedzīvo dabu (augi, dzīvnieki, gadalaiki, dabas aizsardzība), veidotu pareizus priekšstatus par dabas norisēm, secību un savstarpējām likumsakarībām. To īstenot man palīdz īslaicīgie novērojumi, kuri pārtop ilglaicīgajos.

Pastaigas maršrutā parkā vērojam kokus. Salīdzinām bērzu, kastaņu, pīlādzi un egli. Bērni atrod kopīgās un atšķirīgās īpašības, raksturo tās. Noskaidrojam, ka lapu forma dažāda, atšķirīga. Paņemam no katra koka pa lapai un pieliksim tās savam pasaku kokam grupā.

Pa šo maršrutu ejam reizi nedēļā. Katru reizi vērojam, kas noticis ar kokiem. Sākumā visiem kokiem bija zaļas lapas, pīlādžogas zaļgani rozā, kastaņas zaros adataini kamoliņi, egle stāv svinīgi zaļa un dursta pirkstiņus ar skuju adatām, bet bērza lapas čabot sačukstas savā starpā. Pēc nedēļas, draiskulis mākslinieks, izrotājis mūsu bērzu, ievilkdams dzeltenas švīkas zaļajā tērpā, pīlādžiem ogas iekrāsojis sārtas, bet pie kastaņas saknēm jau gozējas adatainie kamoliņi ar smaidošām mutītēm, aicinot: paskaties, es esmu šeit – brūns ar baltu pierīti. Nedēļa seko nedēļai, koki mainās. Bērni aktīvi dzīvo līdz kokiem. Ar laiku bērni paši rosina un lūdz aiziet ciemos pie mūsu draugiem parkā. Lai uzturētu bērnos izzināšanas interesi un vēlēšanos vērot, tad katru vērojumu saistu ar kādu interesantu darbību. Organizēju rotaļas: „Atrodi kam pazudis!” (lapas, augļi, sēklas), „Kā nokļūt pie...” (koka nosaukumi). Šajās rotaļās bērni nostiprina gūtās zināšanas, mācās orientēties telpā attiecībā pret sevi – pa labi, pa kreisi, uz priekšu, atpakaļ, aiz, nosaka attālumu ar acumēru, mēra ar nosacītiem mēriem: pēdām, soļiem, kociņiem. Salīdzinām vienu ar otru viena koka lapas, meklējam vienādas, līdzīgas, salīdzinām to formas, lielumus, nosaucam redzamos krāsu toņus. Kārtojam lapu rindas no gaišākās uz tumšāko, no mazākās uz lielāko, liekam tās ritmiskā secībā – bērza, pīlādža, kastaņas. Rosīnu bērnus pašus brīvai darbībai.

Katrai dienai mums ir savs darbiņš, sava aktivitāte. Tas vērojumus dara interesantus, tie nekļūst apnicīgi. Katrā pastaigā ir ietvertas fiziskās aktivitātes, izmantojot objektus dabā: pakalnus, gravas, strautiņus, celmus, akmeņus utt. Tā vērojot, izejam cauri rudens norisēm, iepazīstam ziemas un sagaidām pavasara pārvērtības. Bērni vēro, pēta, viņiem rodas savs vērtējums, sava izpratne, krājas zināšanas par dabas norisēm gadalaikos. Visiem šiem vērojumiem līdzī dzīvo arī mūsu pasaku koks grupā, jo viņa ietērps mainās atbilstoši redzētajam dabā.

Dažreiz pastaigās ieplānoto vērojumu nākas atbīdīt otrā vietā, jo rodas kāds vienreizējs, neatkārtojams vērojums, kuru nav iespējams ieplānot. Tā, ejot uz parku ciemos pie kokiem, manu uzmanību piesaistīja zāles stiebri, uz kuriem, pēc nakts lietavām, rindā kā pērlītes krellē, spīdēja ūdens lāsītes. Pievērsu tiem bērnu uzmanību. Vēl spilgtāku vērojumu radīja tas, ka no mākoņa izlīda saulīte un apspīdēja mazās lāsītes. Tās atspīdēja visās varavīksnes krāsās. Uzaicināju un parādīju kā iespējams sadraudzēties ar rasa lāsītēm. Sākumā bērniem tas neizdevās, taču kļūstot uzmanīgākiem, katrs ieguva savu „draudziņu”. Pūtām lāsīti un tā pastaigājās pa mūsu pirkstiņiem. Kad uzpūtām stiprāk, tā izšķīda sīkās lāsītēs. Bērniem šī rotaļa ļoti iepatikās un viņi to atkārtoja vairākas reizes. Dažiem izdevās sadraudzēties ar vairākām lāsītēm, kas pūšot pārtapa vienā lielā.

Par tradīciju rudenī un pavasarī ir kļuvuši gari **pārgājieni** uz Teteriņezeru. Pavasarī vērojām gulbju ģimeni, kas perē savus mazuļus. Priecājamies par pirmajiem pavasara ziediem mežā, egļu un priežu jaunajiem dzinumiem. Rudenī apbrīnojam koku lapu krāsainību, lapotnes formu daudzveidību, meža bagātības – sēnes, ogas. Bērniem ir iespēja salīdzināt dabā baraviku, bērzlapi, mušmiri, pūpēdi. Teteriņezers atrodas pie tehnikuma sporta kompleksa, tādēļ ekskursijā to izmantojam dažādām kustību aktivitātēm.

Ļoti liela nozīme ir bērnu prasmei veikt darbu dabā. **Darbs dabā** ir vairāku vienkāršu, taču sistemātiski atkārtojamo darbību veikšana. Bērni irdina augsni, laista augus, ravē kopā ar pieaugušo, noslauka putekļus no augu lapām. Darbojoties bērni mācās aplūkot, izpētīt augsni, izdalīt tādas īpašības, kas svarīgas veicot darbu. Piemēram, laistot puķes nepieciešams atšķirt sausu augsni no mitras, pamanīt izmaiņas auga ārējā izskatā. Tāda prasme atšķirt veidojas, ja bērniem ir dotas sistemātiskas zināšanas, ja bērni regulāri iesaistīti šajā darbā. Bieži darbs dabā norit kā ilgstošas vērojums vai eksperiments, to reizēm ierosina paši bērni.

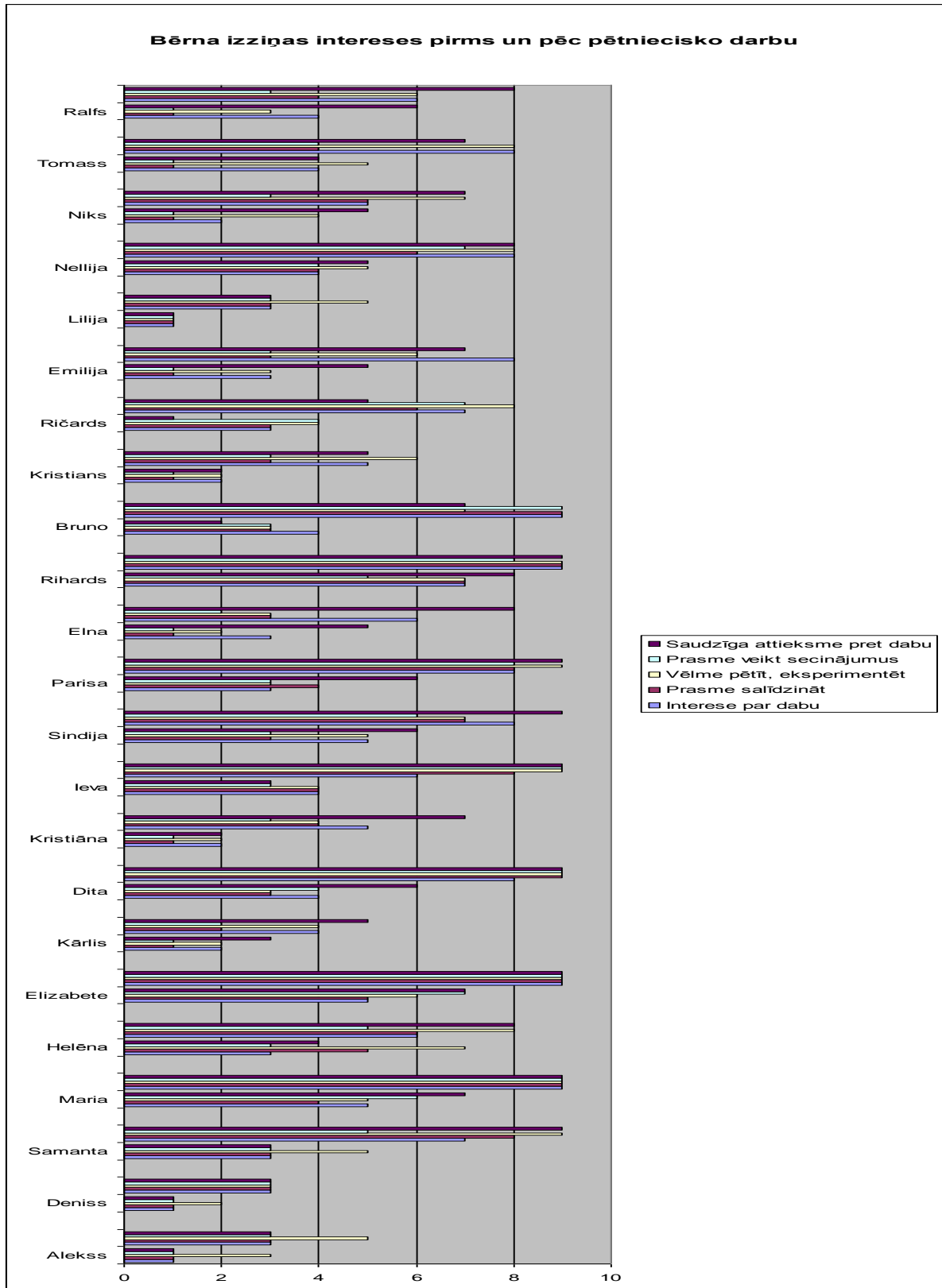
Bērni no mājām atnesa pupas. Verot bērni ievēroja, ka dažām pupām sānos ir „izcilnīši – āķīši”. Tas bērnos izraisīja interesi un to apstiprināja viņu jautājumi: „Kas tas? Kāpēc?” Visi kopīgi aplūkojām asniņus un pastāstīju bērniem kāpēc dažām pupām tie ir, bet citām nav. Nolēmām pupas iestādīt. Izstāstīju bērniem pasaku par brīnumaino garo pupu, kas izauga cauri mākoņiem. Ienesām zemi un puķupodā iedēstījām pupas, bet blakus podam noliku stikla trauciņu ar samitrinātu salveti un ieliku arī tur dažas pupas. Drīz vien bērni varēja pārlicināties, ka siltuma, gaismas un mitruma ietekmē notiek pārmaiņas – mūsu pupas sāka augt, veidot saknes un zaļas lapas. Bērnu interese auga ar katru dienu. Viņi ar nepacietību gaidīja, kad mūsu pupas izaugs cauri mākoņiem. Bērnu interesi izdevās saglabāt visā eksperimenta laikā, tajā valdīja liela vēlēšanās ātrāk redzēt gala rezultātu. Šis noskaņojums rosināja bērnus kļūt redzīgākiem, uztvert spējīgākiem, iedarbojās uz bērnu jūtām un apziņu, mudināja būt uzmanīgiem un domāt. Ikdienas rūpes par dēstiem nostiprināja un pilnveidoja darba iemaņas augu kopšanā, attīstīja gribu, patstāvību.

Visa gada garumā veicām dažādus **vērojumus – eksperimentus**. Stādam sīpolus zemē un ieliekot ūdenī. Ienesam grupā uzziedināšanai vizbulītes, narcises krokusus, novietojot dažādās vietās: vienu, kur augs var sildīties saulītē no rīta, otru – kuru saulīte visspilgtāk apspīd pusdienās, trešo – kur saulīte uzspīd tikai pašā vakarā. Rosīnu bērnus saskatīt augos atšķirības, izdarīt secinājumus. Sistemātiski veicot šādus vērojumus, bērni ātri uztver likumsakarības. Visus vērojumus atzīmējam mūsu dabas kalendārā un cenšamies attēlot tēlojošajās nodarbībās. Katram bērnu darbam ir nozīme, tas apmierina kādu vajadzību, to nedara tāpat vien. Veicot visus šos darbus bērni nonāk ciešā saskarsmē ar augiem, augsni, iepazīst to īpašības. Iepazīšanās process efektīvi noritēs tikai tad, ja tas skolotāja vadībā tiks pareizi organizēts. Darbojoties, kopjot augus, bērni iegūst zināšanas. Viņos nostiprinās atziņa, ka augsnes ir dažādas, tās atšķiras un katram augam arī ir savdabīgas prasības. Visus novērošanas procesus pavada bērnu redzes uztvere. Bērni izdala atsevišķas īpašības, analizē, nosaka un nosauc tās, pamatojoties uz viengabalaino uztveri un emocionālo attieksmi pret parādībām.

Šajā darbā jāizvairās no pārspīlējumiem, jo tie bērnu var notrulināt, padarīt vienaldzīgu. Jāļauj bērnam uztverto mierīgi pārdomāt. Nedrīkst bērnam veidot bezatbildīgu attieksmi pret dabu, dabas skaistumu, jāradina un jāmāca saudzīgi izturēties pret to.

4.5 Bērnu raksturojums pētījuma beigās

32.attēls Bērnu izziņas intereses pirms un pēc pētniecisko darbu

Vērojot šo diagrammu var redzēt, ka mērķtiecīgi un sistemātiski strādājot ar bērniem, regulāri vērojot dabu, dabas parādības un dzīvo dabu bērniem pieaug lielāka interese par dabu, dabas aizsardzību un aizvien biežāk viņi spēj pamatot savas domas un izteikt secinājumus. Kā arī atraisās valodiņa, bērni kļūst redzīgāki, spēj ieraudzīt dažādas pārmaiņas, attīstās salīdzināšanas prasmes

Alekss- Pēdējā laikā jau ir jūtams progress, cenšas atbildēt uz maniem jautājumiem, bet izteikt secinājumus vēl nespēj. Ļoti patīk eksperimenti, izrāda patiesu prieku par eksperimenta rezultātu. Pārsvarā patīk vērot kukaiņus, it sevišķi jau skudras un gliemežus. Patiesu prieku izrāda par pavasarī ziedošajām puķēm.

Deniss- Tā kā viņš ir ļoti aktīvs puisis, tad viņam vēl jo projām grūtības sagādā koncentrēšanās spējas un traucē citiem bērniem darboties un klausīties. Cenšas izteikt savas domas un secinājumus. Dabā visvairāk piesaista kukaiņi un zirnekļi.

Samanta- Tā kā viņa ir ļoti emocionāla meitene, tad ļoti uztraucās, ja redz kādu sabradātu gliemezīti, vai nolauztu zariņu. Ļoti patīk vērot, kā slieka ielien zemē, kā skudriņa tekā turp un atpakaļ. Ļoti izteikta iztēle.

Maria- tā kā viņa ļoti pievērš uzmanību katrai sīkai lietai, tad viņa stundām ilgi var vērot gan skudriņas, gan gliemezītus, kas ik pa laikam parāda savus radziņus. Visām dzīvajām radībiņām ir iedevusi vārdus. Patīk izteikt savas domas un ir liela interese par eksperimentiem.

Helēna- Mīļākā vieta laukumīnā vēl joprojām ir smilšukaste. Tikai tagad viņa cenšas būvēt skudru pūzni, kur skudriņām būs iespēja paslēpties no lietus. Ievēro sīkumus, sīkas pārmaiņas un dažādas nianšes gan telpās, gan tuvākajā apkārtnē. Reizēm izsaka savu viedokli un secinājumu par redzēto.

Elizabete- Šī ir ļoti aktīva un dzīvespriecīga meitene. Patīk atrasties dabā. Vienmēr atradīs kādu objektu, kuru vērot. Patīk eksperimentēt, it sevišķi ja tas ir saistīts ar ūdeni. Piemēram, taisīt pieneņu meiteņu frizūras. Ļoti bieži atpaliek no grupas, jo ir ieraudzījusi skaistu ziedu, gliemezi vai kādu mazu kukainīti.

Elna, Kārlis- Tā kā vēl joprojām viņš ir ļoti nepārliecināts par sevi, reti apmeklē bērnudārzu, tad progress nav tik liels, kā citiem bērniem. Ļoti reti izsaka savas domas. Viņam ir liela interese par vērojamo, bet to neizrāda.

Ralfs- Izraisa interesi mazie zirneklīši un krāšņās puķes.

Kristiāna, Kristians- Uzmanība nenoturīga. Bet jau ir interese par vērojumiem. Patīk piedalīties pētījumos.

Sindija- patīk darboties ar dabas materiāliem, ar tiem darbojās gan telpā, gan ārpus tām. Dabā organizē dažādas rotaļas. Labprāt piedalās diskusijās un izsaka savas domas.

Parisa- Ļoti patīk atrasties dabā, lasīt tējas, interesi izrāda par dažādiem augiem un to pielietojumu. Reiz nemanot, savā kabatā bija ielikusi pāris gliemežus, kuri negaidot bija izlīduši no kabatas un līda pa bērnu skapīšiem. Un vienu dienu uz bērnu dārzu bija atnesusi vardīti, kuru, protams, palaidām laukā, lai dzīvo. Vienmēr piedalās diskusijās, uzdod jautājumus un arī izsaka savus secinājumus.

Ričards- ļoti aktīvs. Patīk atrasties dabā un spēlēt dažādas rotaļas. Interesi izrāda par vērojamajiem objektiem un cenšas atrast pareizās atbildes un izdarīt secinājumus. Patīk klasificēt, lasīt, šķirot. Vienīgi reizēm agresīvi izturas pret dabu.

Rihards- Interesi izrāda par vērojumiem un eksperimentiem. Prot izdarīt secinājumus, bet tā kā viņš ir ļoti kluss, tad viņam vienmēr atsevišķi ir jāpajautā. Viņš piedalās diskusijās tikai tad, ja citi nemāk atbildēt uz manis doto jautājumu. Ļoti daudz zina par dabu un izteikti saudzīgi izturas pret to. Prot atrast dažādas nianšes dabā, salīdzināt tās.

Niks- Tā kā viņš ir kluss un mierīgs puisis, tad viņam patīk vērot visu no malas, īpaši neiesaistās un savus secinājumus arī neizsaka.

Tomass- Patīk piedalīties vērojumos un eksperimentos. Cenšas izteikt savas domas, bet tā kā ir runas problēmas, tad ļoti reti tos izsaka. Bet progress ir jūtams. Laukumiņā lielākoties atrodas smilšu kastē, tur būvē mājas un kūkas, vēlāk tās dekorē.

Emilija- Tā kā šeit ir jūtama valodas barjera, tad savus secinājumus viņa neizsaka, bet tajā pašā laikā ļoti patīk vērot, piedalīties eksperimentos un ir jūtama saudzīga izturēšanās pret dabu.

Lilija- Vēl joprojām viņa vēlas darīt to ko viņa pati grib. Kad mēs veicam eksperimentus, viņa atnāk apskatās, kad beidzam, atkal aiziet, neizdara nekādus secinājumus, nav nekādi jautājumi.

Nellija- Patīk piedalīties eksperimentos, labprāt vēro un izsaka savas domas. Patīk vākt dabas materiālus un klasificēt tos. Dabā ierauga pārmaiņas un piegriež tam vērtību.

Ieva- Ir izteikti pozitīva attieksme pret dabu. Vienmēr iesaistās diskusijās un izsaka savus secinājumus. Ļoti labi spēj salīdzināt, atrast kopīgo un atšķirīgo. Bieži atrod dabas objektus, kurus pati novēro, un uzdod jautājumus, par nezināmo.

Dita- Vienmēr piedalās diskusijās un dalās ar savām idejās. Izsaka savu viedokli un domu. Ļoti daudz zina par dabu. Patīk vērot un eksperimentēt.

Bruno- Ja vienu reizi kaut ko pasaku viņš atceras. Reizēm pat mani pārsteidz, cik ļoti laba viņam ir atmiņa. Nodarbībās ļoti aktīvs, zinošs. Pavasarī atceras rudenī vēroto. Vienmēr izsaka savu viedokli un secinājumus.

4.6 Sarunas ar bērniem

Laukumiņā zied daudz pienešes. Ejot uz laukumu prasu bērniem, kāds izskatās mūsu laukums?

- Kā dzeltena sega.
- Kā saulīte;
- Ļoti silta, dzeltena

Pajautāju, vai kāds zina, kā sauc šīs puķes?

- Tās ir tās puķes, kuras vēlāk var nopūst.
- Tās taču ir pienešes.

Ierosinu bērņus izvēlēties vienu pieneši, tai apkārt apliekam čiekurus. Lūdzu, lai bērņi noraksturo šo pieneši.

- Dzeltena.
- Dzeltena kā saulīte.
- Viņām ir tāda balta sula, viņa ir ļoti rūgta, pē...
- Jā, un kad piens uztek uz apgērba mamma rājas, jo to nevar izmazgāt,
- Rokas arī nevar nomazgāt un tās paliek melnas.
- Man patīk, kad māsa man no pienešēm nopin vainadziņu,
- Bitītēm patīk pienešes, jo tur ir medus.
- Tur ir kaut kas dzeltens, kad pasmaržo, paliek dzeltens deguns.

Nākošajā pastaigas laikā aizejam līdz pienešei, tā palikusi pūkaina.

- Skat, mūsu dzeltenā pieneše pazudusi
- Es gribu nopūst;

Iesaku, lai pavēro, kādas izskatās pienešpūkas.

- Kā tādi mazi izpletņi;
- Noteikti, jau, ka skudriņa varētu uzlidot augstu, augstu gaisā, līdz mākoņiem;

- Vai mēs arī varētu uzlidot augstu gaisa, ja paņemtu vairākas pienenes?
- Pamēģināsim?
- Nevaram, jo esam par lielu.

Rudenī pastaigas laikā pajautāju, vai kāds zina kā sauc šo koku.

- Tas taču ir deguņkoks!
- Jā, tik tiešām tas ir deguņkoks.

Pajautāju, kāpēc viņi tā domā?

- Atceries, mēs taču taisījām garos burafīno degunus.

Patiešām tā bija, pirms tam bijām likuši pie deguniem kļavas sēkliņas. To, ka tā ir kļava vienīgi Bruno atcerējās, pārējiem asociējās ar mūsu praktisko darbību.

Sākām vērot krāsainās kļavu lapas.

- Skat, kādas krāsainas.
- Kad ieskatās var manīt kalnus un upītes.
- Man jau liekas, ka tā ir kā plaukstiņa.

Tad bērni uz kļavas lapu uzlika virsū plaukstiņu un salīdzināja, un tik tiešām lapa bija līdzīga plaukstiņai- pieci pirkstiņi un līdzīgs dzīslējums.

Secinājumi

1. Izziņas interese ir gribas un piepūles palīgs mērķu sasniegšanā un grūtību pārvarēšanā;
2. Jo vairāk bērns pēta, jo lielāka pieredze viņam rodas un neapšaubāmi attīstās domāšana un intuīcija;
3. Vērojumi dabā rosina bērnu fantazēt, tā attīsta iztēli un paplašina vārdu krājumu;
4. Dažādas domāšanas operācijas- salīdzināšanu, analīzi, vispārināšanu pirmsskolas vecuma bērns apgūst praktiskā darbībā.
5. Intereses neiedzimst, tās ir personas veidošanās rezultāts;
6. Dabas izpētē bērns trenē savas sajūtas, uzmanību, kā arī citus psihisku procesus un ar laiku attīsta sevī vērīgumu, kas izpaužas prasmē ievērot ne tikai raksturīgākās, bet arī tik tikko pamanāmās priekšmetu un parādību īpašības;
7. Nevar noliegt, ka vērīgs bērns dabā saskatīs daudz vairāk interesanta un aizraujoša, nekā bērns, kuram šīs īpašības nav izkoptas;
8. Intelektuālā attīstība ir process kurā bērns pateicoties piedzīvojumiem, iegūst, apkopo, paplašina savu pieredzi, priekšstatus, zināšanas. Pateicoties zināšanām bērns kļūst neatkarīgāks un mērķtiecīgāks;
9. Praktiskais darbs rāda, ka organizējot vērojumus dabā, svarīgi ir pielietot dažādas izzināšanas metodes.
10. Esmu nonākusi pie atziņas, kas pilnībā sakrīt ar J. A. Komenska atziņu, ka visu, kas vien iespējams, jāļauj uztvert ar sajūtām: redzamo uztvert ar redzi, dzirdamo – ar dzirdi, smaržas – ar ožu, garšojamo – ar garšu. Taču, ja kaut kādus priekšmetus var uztvert ar vairākām sajūtām reizē, tad tie arī jāuztver ar vairākām.
11. Pētījuma laikā, ka vērojumi dabā ietekmēs izziņas interešu attīstību, ja:
 - pieaugušajiem būs zināšanas par vērojumiem dabā ietekmi uz bērnu izziņas interešu attīstību;
 - pieaugušie būs kompetenti motivēt bērnu un organizēt vērojumus dabā apstiprinās. Vien jāpiebilst, ka darbam jābūt ilgstošam un sistemātiskam, lai rezultāts būtu paliekošs.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Ābele, L. (2005) Mūsu bērnu drošība. *Pirmsskolas izglītība* Nr. 3, 10-11 lpp.
2. Dālgrēns, L. Ū., Ščepenskis, A. (2007) *Brīvdabas pedagogija*. Valmieras tipogrāfija LAPA. 64 lpp.
3. Dēķens, K. (1921) *Agrā bērnība*. Rīga: Kultūras balss, 53lpp.
4. Dirēna, V. (2000) *Dabas materiāli pirmsskolā*. Rīga: Raka, 142lpp.
5. Ēriksone, Ē. (1998) *Identitāte, jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 271lpp.
6. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem domāt*. Rīga: Raka, 325lpp.
7. Freiberga, I., Priede, L. (2007) *Bērns mācās izzināt pasauli*. Rīga: Rīga, 177lpp.
8. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: Rīga, 308lpp.
9. Jurgena, I. (2002) *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: Izglītības soļi. 144 lpp.
10. Karpova, Ā. (1998) *Personība. Teorija un to radītāji*. Rīga: Zvaigzne ABC, 223lpp.
11. Kārklīņa, V. (1985) *Gimenē aug bērns*. Rīga: Zvaigzne, 53- 63 lpp.
12. Kovaļovs, A. (1967) *Personības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 239lpp.
13. Krasnā, A. Bērna emocionālā audzināšana agrīnajā un pirmsskolas vecumā. *Psiholoģijas pasaule*, 1/08.2008.
14. Lagzdiņa, I. (2005) Pētnieciskā darba metodes bērnu iepazīstināšanai ar kokiem. *Pirmsskolas izglītība* Nr.4, 15-18 lpp
15. Lieģeniece, D. (1992) *Bērns pasaulē, pasaule bērņā*. Rīga: Zvaigzne, 136 lpp.
16. Lieģeniece, D. (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā (5-7 gadu vecumā)*. Rīga: Raka, 262 lpp.
17. Lieģeniece, D. (1995) *Rotaļas nozīme bērna pašattīstīšanas sekmēšanā*. Liepāja, 32lpp.
18. Liepiņa, I. (2008) Saruna ar Irēnu Dupuri. *Pirmsskolas izglītība* Nr.1, 5-6lpp.
19. Ļubļinska, A. (1979) *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 382lpp.
20. Plotnieks, I. (1988) *Psiholoģija ģimenē*. Rīga: Zvaigzne, 172 lpp.
21. Priede, L. (2002) Ieraudzīt skaistumu dabā. *Pirmsskolas izglītība* Nr. 1, 28-29lpp.

22. Purmale, R., Priede, L. (2000) *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. RPIVA Rīga: Rīga, 87 lpp.
23. Plūdonis, V. (1955) *Dzeja un proza*. Rīga: Zvaigzne, 248 lpp
24. Stikāne, I. (2005) *Vērtību pasaule latviešu bērnu literatūrā*. Rīga: Raka, 191 lpp
25. Stola, I. (2002) *Ekskursijas dabā*. Rīga: Raka, 147 lpp
26. Suhomļinskis, V. (1974) *Sirdi atdodu bērniem*. Rīga: Zvaigzne, 227 lpp.
27. Špona, A. (2006) *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka, 211 lpp.
28. Vorobjovs, A. (2000) *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga: Izglītības soli, 212 lpp.
29. Zīlītis, A. (1998) *Pirmsskolas bērna psihosociālā attīstība*. Jelgava LLU, 28 lpp.
30. Žukovs, L. (1999) *Ievads pedagoģijā*. Rīga: Raka, 232 lpp.
31. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*; Zvaigzne ABC
32. Зверев И. Я. (1982) *Экология в школьном обучении*. Москва, 58 стр.
33. Grahn, P., Martensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P. & Ekman, A. (1997) "Ute Pa dagis." ("Out in the Preschool") *Stad and Land* 145. Hassleholm, Sweden
34. Flaxman Sheila G. Kirkby, M., (1989) "Nature as refuge in children's environments." *Children's Environments Quarterly*
35. <http://www.pedagogiem.gov.lv>
36. http://dukonference.lv/raksti_pdf/Fominiha+.pdf
37. http://www.siam.edu/siamedu_thai_mainpage
38. www.teachingenglish.org.uk
39. [A Parent's Guide to Nature Play](http://www.greenheartsinc.org): (www.greenheartsinc.org)

Pielikumi

Pielikums Nr.1 Ieteikumi pedagogiem.

- pedagoģiskajā darbībā jāizvairās no pārspīlējumiem, jo tie bērnu var notrulināt, padarīt vienaldzīgu. Jāļauj bērnam uztverto mierīgi pārdomāt. Nedrīkst bērnam veidot bezatbildīgu attieksmi pret dabu, dabas skaistumu, jāradina un jāmāca saudzīgi izturēties pret to;
- bērni nodarbībās nostiprina un atkārtο vērojumos redzēto, izjusto, mācās stāstīt savus iespaidus, atklāj savus emocionālos pārdzīvojumus. Vēlams pēc katra objekta novērošanas bērniem ļaut to parādīt tēlojošajās darbībās;
- pedagoga darbībā, iepazīstinot bērnus ar dabu caur tiešajiem vērojumiem dabā, jābūt virzīta uz mērķi, lai katrs bērns izaugtu par tādu cilvēku, kurš izprot dabā notiekošo, saredz dabas daudzveidību, krāšņumu, izjūt dabas pulsu, prot uzņemt viņas dāvāto skaistumu, neparastumu, saudzētu to un būtu vēlēšanās palīdzēt tai, lai bagātinātu sevi garīgi, fiziski un emocionāli;
- iesaku pēc iespējas biežāk bērniem kopā ar vecākiem veikt kopīgus vērojumus, jo tas satuvina ģimeni, un tas laiks ko dāvā bērnam ir neatņemams, bērns to spēs novērtēt.

Pielikums Nr.2 Anketa pedagogiem.

Lūdzu apvelciet atbilstošo variantu vai atbildat uz konkrēto jautājumu.

1. Bērna vecums -----

2. Bērnu ieinteresība vērojot dabu?

- a. Bērni vēro ar aizrautību
- b. Interese rodas vērojuma laikā
- c. Labprātāk izvēlās citu darbības veidu

3. Kādas metodes izmantojat, lai bērnus iepazīstinātu ar dabu?

4. Kādi vērojumi dabā bērnus visvairāk piesaista un interesē?

5. Kādus sensorus cenšaties nodarbināt veicot vērojumus dabā?

6. Kādas ir svarīgākās pedagogu īpašības organizējot vērojumus dabā?

7. Kādas izziņu darbības attīstās, bērnam vērojot dabu?

8. Kādā veidā Jūs nostiprināt vērojumos redzēto un dzirdēto?

9. Kādas aktivitātes dabā piedāvājat bērnu maņu pieredzes bagātināšanai:

a. Redzei

b. Dzirdei

c. Ožai

d. Garšai

e. Taustei

f. Līdzsvaram

Paldies par atsaucību.

Pielikums Nr.3 Anketa vecākiem.

Ar katru dienu dinamiskāks kļūst mūsu dzīves ritms. Arvien straujāk un spēcīgāk mūs savā varā pārņem modernais elektroniskais laikmets. Tas nemanot mūs attālina no dabas un reizēm aizmirstam, ka dabas izzināšana ir interesants un aizraujošs process gan bērnam, gan pašam vecākam. Es rakstu kursa darbu par pirmsskolas vecuma bērna izziņas interešu rosināšanu dabas vērojumos. Tādēļ man ir liels lūgums atbalstīt manu pētījumu atbildot uz šiem jautājumiem.

1. Bērna vecums

2. Bērns vēro dabu aizrautīgi?

3. Kā izpaužas šī interese?

4. Kas bērnam visvairāk patīk vērot?

5. Vai Jūs ar bērnu pārrunājat vēroto?

6. Bērns izsaka savus secinājumus par iepriekš vēroto?

7. Jūsaprāt, ko vērojumi dabā attīsta bērnam?

8. Ar kādām aktivitātēm nodarbojaties dabā?

9. Atrodies dabā, kādā veidā rosināt savu bērnu:

a. Ieklausīties

b. Saredzēt

c. Izgaršot

d. Sajust

Paldies par atsaucību.

Pielikums Nr.4 „Pienenes vērojums”.

32.attēls. Pienenų vērošana pēc pasakas noklausīšanas.

Parisa: „Skat pie mūsu pieneses dzīvo gliemezis”!

Bruno: „Vai tad tu nedzirdēji pasakā, ka gliemezis apciemo pieneņi”?

33.attēls. Pienenų vērošana.

Kristians: „Es gribu noplūkt pieneņi”!

Nellija: „Nedrīkst, pie kā tad gliemezis nāks ciemos”?

Parisa: „Gliemezim būs skumīgi, ja neatradīs pieneņi, vai ne”?

34.attēls. Diskusija par pienenēm.

Lilija: „Kā man patīk pienenes”!

Ieva: „Tu zini, ka ostot pienenes, var palikt dzeltens deguns”!

Lilija: „Šīs ir brīnumpieneses, no viņām nepaliek dzeltens deguns”.

Ieva: „Bet tev paliks netīras rokas”!

Lilija: „Es taču teicu, ka tās ir brīnumpieneses....”.

35.attēls. Darbi pēc vērošanas.

Vērojumos redzēto un dzirdēto nostiprinām veidojot, aplicējot un zīmējot. Bērniem tiek doti līdzīgi dabas skati un bērns, pēc atmiņas un iztēles veido, zīmē un aplicē

pienenītes. Kad darbiņš gatavs, bērni izstāsta par savu darbiņu. Un uztaisām izstādes. Kad vecāki atnāk bērniem pakaļ, bērni lepni stāsta par saviem darbiņiem, līdz ar to arī vecāki sāk ieinteresēties par

šiem vērojumiem un var turpināt veikt līdzīgus pasākumus mājās. Jo tas prieks, ar kādu bērns stāsta par paveikto, nespēj atstāt vienaldzīgu nevienu. Un ja viss tas process ir veikts praktiski un paši ir veikuši secinājumus, tas vairāk paliek atmiņā.

36.attēls. Skudru pūžņa vērošana.

Zēnus visvairāk aizrauj un interesē skudru pūznis.

Deniss: „Vai šeit dzīvo skudriņa Tipa”?

Ričards: „Noteikti, bet, kā lai atrod tāda lielā barā”?

Bruno: „Tā ir noteikti tā, kura nes vislielāko skuju, jo viņa ir spēcīga”.

37.attēls. Rasaskrēsliņa vērošana.

Vislielāko uzmanību bērņus piesaistīja rasaskrēsliņš.

Dīta: „Skaties, kāda skaista pērlīte”!

Maria: „Viņa ir slapja... Audzinātāj, kas tas ir”?

Rasaskrēsliņš.

Maria: „Izskatās arī pēc krēsliņu, bet, kas tā tāda rasa ir”?

38.attēls. Ozola stādīšana.

Pavasārī mēs stādījām ozolus. Bērniem bija liels gandarījums par paveikto darbu.

Rihards: „Es nākšu tevi apciemot rīt”!

Elizabete: „Nē tas ir arī mans draugs, apciemosim mēs viņu kopā, labi”!

39.attēls. Laukumiņu sakopšana.

Iesaistu bērnus laukumiņu sakopšanā.

Nellija: „Redz cik daudz netūrumus salasīju”!

Helēna: „Man ir vairāk, jo es esmu kārtīgāka”.

Nellija: „Nē es esmu strādīgāka”.

40.attēls. Skābeņu meklēšana.

Plāvā tiek meklētas skābenes. Kad tās tiek atrastas bērniem jāparāda.

41.attēls. Skābeņu degustēšana.

Šeit jau tiek degustētas skābenes (skat.41.attēls).

Bruno: „Man ļoti garšo skābenes”.

Helēna: „Viņas taču ir skābas”.

Rihards: „Jo skābāks, jo veselīgāks”.

*Pielikums Nr.5 Informācija par bakalaura darba aizstāvēšanu***IZZĪŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU**

Bakalaura darbs

RPIVA _____

(fakultāte / nodaļa)

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Bakalaura darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20__ .gada _____

sēdē, protokola Nr. _____, vērtējums ____ (_____)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)